

6351 Hier beghint dat vierde boeck ende seyt van-
6352 de lichameliker substancien of wesen

6353 **I**Voert is eerst te begin-

6354 nen vanden propriety-

6355 ten des menscheliken

6356 lichaems ende sijnre de-

6357 len Ende wi sullen trac-

6358 terende wesen vanden

6359 gedaenten der elementen ende vanden hu-

6360 moren wten welcken dat lichaem ghe-

6361 maect is

6362 Dat eerste capitel uande qualiteyten of ghe-

6363 likenissen der vier elementen.

6364 **E**Nde daer sijn vier elementen ende e-

6365 lementarige qualiteyten vten welc-

6366 ken alle gesielt lichaem materialiken ge-

6367 maect wort ende ten voirsten dat mensche-

6368 like lichaem dat onder allen elementen dat

6369 edelste is ende edelicste geordineert onder

6370 alle ghemaecte dingen als een proper

6371 instrument der natuerliker sielen dat ge-

6372 past is inden wercken der sielen also wel

6373 in natuerliken wercken als in willigen

6374 also dattet lichaem des menschen is ge-

6375 maect wt vier elementen als vander aerden

6376 vanden viere vander luchten ende vanden

6377 water vanden welcken elc heeft sijn pro-

6378 per qualiteyten Die vier eerste ende princi-

6379 pael sijn dese als hetten coude droge ende

6380 vuchticheit | die welke deerste geheten

6381 werden want si eerst gliden vanden ele-

6382 menten inden elemantaten dat is inden

6383 dinghen die vanden elementen gemaect

6384 sijn | men hietse oec principael want van

6385 hem spruten alle die ander daden ende werc-

6386 ken Ende deser sijn ij. actiue | dat is werc-

6387 kende als hetten ende coude Mer die an-

6388 der tve als droecheit ende vuchticheit sijn

6389 passiue dat is lidende Waer af dat vander

6390 beterscap of voerdelscap ende bouenganc

6391 deser qualiteyten werden si geheten ele-

6392 menta actiua of passiuua ende die twee eer-

6393 ste worden principaliken actiue gehieten

6394 niet want die also vele wercken of doen want

6395 die lidende doen oec | ende geen qualiteyt

6396 is ledich inden lichaem mer daer om hie-

6397 ten dese actiue want bijden werkingen³

6398 van desen so werden die ander ingeleydet

6399 ende behouden want die warmte brengt on-

6400 derwijlen vuchticheit ende onderwijlen droech-

6401 eit in ende bewaertse alst openbaren mach

6402 inden gesouten vleesch want die warmte

6403 vanden soute dissolueert ende scheydt die

6404 aerdighe delen ende die waterighe ende die

6405 luchtighe ende also ontslapende ende vermor-

6406 wende wort die vuchticheit in geleit van-

6407 der hetten ende brengt droecheit in | want

6408 die hetten werckende inder vuchticheyt dis-

6409 solueert die eerst | ende als si gedissolueert

6410 is so verteert sise ende also wort die droech-

6411 eit der hetten die welke tweerhande is

6412 ingebracht ende oec ghehouden ende daer om

6413 is warmte een elementarich qualiteyt dat

6414 is een ghedaente dye vanden elementen

6415 comen waer hoechlic werckende twelc

6416 schijnt bi sinen wercke als si eerst in enich

6417 dinc werct eerstwerwen dissolueert si die

6418 delen ende als si gedissolueert sijn so wort

6419 dat dinc crancker dat welcke ouermits te

6420 samen hanghinge der delen starcker was

6421 ende daer om wederstaet myn der werkinge

6422 des dings datter werckende is Item die

6423 warmte is een constenaer alre dingen die

6424 winlic sijn ende is principaliken een werc-

6425 kende sake alre winninge Item die warm-

6426 te of hette is tweerhande | die een is he-

6427 melsche of sonlic als winnende | ende dese

6428 is behoudende ende winnachtich waer af

6429 dat van deser hetten onderwijlen vorschen

6430 gewonnen werden inder luchten ende dye an-
 6431 der hette is elementarich ende gewonnen
 6432 ende dese corruppeerlic ende verteerlic als of
 6433 worde een vergaderinge van radien in enen
 6434 spiegel so mach vlasse of werck onsteken
 6435 werden ende verbarnt vanden reflexien dat is
 6436 wederschininge der radien Item si is weder-
 6437 brengelic der ondersten totten ouersten ma-
 6438 kende een berorren⁴ vanden center totten cir-
 6439 cumferencien dissolueert si dye aerdelike
 6440 dingen in waterigen ende in luchtigen din-
 6441 gen ende dye in vuerigen ende aldus brengt si
 6442 weder die leechste ende die middele in horen
 6443 ouersten Item der geenre die welke weder
 6444 morwende sijn die so hart te samen ghe-
 6445 pact sijn werckende in die groue substan-
 6446 ci maect sise morwe al dissoluerende alst
 6447 openbaert inden metallenen die gesmouten
 6448 sijn ouermits der hetten ende al dissolueren-
 6449 de die aerdige dingen ende morwetse in wa-
 6450 terigen | si maect oec weeck ende ghesmou-
 6451 ten hardt alst schijnt in enen eye datmen
 6452 bijden viere leyt want als die weecste ende
 6453 die subtiylste delen geresolueert sijn ende die
 6454 aerdige delen bliuen soe bestaet te harden
 6455 ende die hetten is oec subtilende datter dic
 6456 is so wanneer dat si beroeren heeft vanden
 6457 center totten circumferencien in horen din-
 6458 ghe daer si in werct so dissolueert si ende
 6459 geeftse oerbaerlic sijnre reden want wan-
 6460 neer si arbeyt een dinc weder te brenghen
 6461 tot sijnre simpelheit soe maect sijt subtiyl
 6462 want slechticheit of simpelheyt eens gro-
 6463 ues dings dat is subtiylcheit die welke
 6464 wasset ouermits dye minre compactien der
 6465 delen alst schijnt inden yse twelc alst ge-
 6466 solueert is ouermits der warmten so wort
 6467 dat versubtiylt Item die hetten der sonnen o-
 6468 uermits hare doecht so suuertse die me-
 6469 tallen ende verteert hare roesticheit want al

6470 werckende in die substanci des metals so
 6471 scheidse ende vijntse yet heffichs of roes-
 6472 tichs dat scheidse ende verteert want waer
 6473 dat sake dat gout dat altemael puer waer
 6474 ouermits geweld der hetten gedissolueert
 6475 worde nochtans en wort niet verteert wair
 6476 bi gout dat volcomelic ghepuert waer al
 6477 wordet bi hetten dissolueert nochtans en
 6478 wordet in sinen gewicht niet verminret Item
 6479 die hetten is corrumperende toeuallentlijc
 6480 alst te sien is wanneer die hetten meer dis-
 6481 solueert dan verteert so verrotten die humo-
 6482 ren ende werden corruppeert alst schijnt in e-
 6483 nen hope weyts die mit water ouergo-
 6484 ten is daer die hetten binnen gesloten is
 6485 resolueert dat water in eenre rokicheyt
 6486 die welke als si daer gehouden ende geslo-
 6487 ten wort maect die coernen morwe ende ver-
 6488 rotse ende corruppeertse Item die hetten is na-
 6489 tuerlic een verlichtinge der sware dingen want
 6490 wanneer die vuchticheit die geresolueert
 6491 is ouermits die warmte wort verteert ende
 6492 die gewicht wort geminret ende also wort
 6493 die substanci des dings verlicht Ende dair om
 6494 als die hetten werckende is inder vuchtich-
 6495 eit soe wort een roke gewonnen welcke
 6496 roke verlicht wort ende gepuert ende wort ver-
 6497 wandelt in enen gheest als in eenre lich-
 6498 ter substancien ende luchtiger ende maect een
 6499 dinc lichter daer si in behouden wert dair
 6500 om ist dat die lichaem der leuender die-
 6501 ren ongelikelic lichter sijn dan die licha-
 6502 men der doden om die hetten ende om die geest
 6503 die daer gehouden sijn inden arterien ende
 6504 inden aderen ende aldus sijn oec die licha-
 6505 men der gesielder dieren naden eten dan
 6506 voer den eten om die starckicheit der het-
 6507 ten nochtans toeuallentlijc is die hetten
 6508 verswarende want werckende in die sub-
 6509 stanci des dings so verteert si die subtiyl-

6510 ste ende die lichste delen ende als daer die
 6511 groefste delen bliuen so wort daer een com-
 6512 pacti dat is een te samen vergaderinghe
 6513 in malcanderen gepact ende daer om een
 6514 verswaringhe ende oec om die openin-
 6515 ghe der zweetgaten mitter craften der
 6516 hetten worter een wtwaseminge der gees-
 6517 ten van welker tegenwoerdicheit dat li-
 6518 chaem verlicht wort ende als die en wech
 6519 ghewazemt sijn wortet beswaert ouer-
 6520 mits hare afwesinge wil Item die het-
 6521 ten wint een rode verwe ende als si werc-
 6522 kende is in eenre materien so resolueert
 6523 die aerdige in waterigen delen ende die
 6524 voert in luchtigen ende in vuerigen Item
 6525 vander omuloyinghe of stortinghe der vueri-
 6526 gher delen verwandelende dat ouerste
 6527 des dings soe worter een vierighe ver-
 6528 we als root gewonnen alst is inden rosen
 6529 Item wanneer ouermits die hetten die
 6530 warme humoren gewonnen werden in-
 6531 den lichaem van hare wtghietinge bij-
 6532 den ouersten des lichaems worter een ver-
 6533 we gewonnen Item si is toeuallentlic
 6534 ontuerwende want ouermits der warmten
 6535 die de zweetgaten opent so vliegen dye
 6536 geesten en wech | vter welker tegenwoer-
 6537 dicheit die verwinghe gheschiede ende
 6538 wanneer die gheesten niet en sijn so wort
 6539 die verwe ontuerwe als men sien mach van-
 6540 der roder rosen die welke wit wort van-
 6541 den roke des sweuels Item als die het-
 6542 ten alte grote is soe is si dodende | want
 6543 wanneer die leste beroeringhe werct inder
 6544 substancien so resolueert sise totten vter-
 6545 sten ende al resoluerende int eynde so ver-
 6546 derft sijn ende verteert Item toeuallentlic soe
 6547 is si leuendich makende want ouermits
 6548 die hetten die der herten ende des gheesten
 6549 beroeren geuende is so wort daer een sterc-

6550 kinghe der gheesten inder herten ende daer
 6551 wort een bequaem bewisinge des voet-
 6552 sels inden leden ende daer om wert dat li-
 6553 chaem also gheregiert ende leuende ghe-
 6554 maect ende hier om vergadert vten voirscre-
 6555 uen dingen dat die warmte is een elemen-
 6556 tarich proprieteyt hoechlick werckende
 6557 doergaende hoechlic beroerlic ende beroe-
 6558 rende ghewonnen vanden beroeren der
 6559 radien ende hoer seluen menichfouden-
 6560 de ende mededeylende inden ghenen in-
 6561 der welker substancien si wercket ende trans-
 6562 formerende in hare specien ende si leuen-
 6563 dich makede die ghene die doot ende ver-
 6564 derft sijn van couden alst openbaert in-
 6565 den wortelen ende inden planten die wel-
 6566 ke des winters ghestoruen sijn ende des
 6567 leyntens ouermits die warmte weder le-
 6568 uende werden ende si is leydende die neder-
 6569 ste totten ouersten ende die oueruloedicheit
 6570 verterende ende suuerende datter onreyn is in
 6571 diuerschen smetten ende voertbrenghen die
 6572 hoer contrari wercken ende daer om wort si nv
 6573 **g**geuonden dat si dunnende is ende morwende
 6574 de ende smeltende openende ende wederuer-
 6575 keert dicmakende ende hardende constringe-
 6576 rende dat is dwingende bestoppende | nv
 6577 oec ghesontmakende nv verderuende si is
 6578 oec mit hare propere doecht den smake
 6579 verwandelende want si verkeert die zuericheit
 6580 ende die agresten in soeticheynt als men sien
 6581 mach inden vruchten ende inden wijndruuen
 6582 ende oec geschiet ouermits grote warmte
 6583 dat die soete werden verkeert in bitteren ende in
 6584 souden want ouermits alte groten hetten die
 6585 dat bloet verbarnt soe wort dat bloet verkeert
 6586 in coleren ende ouermits dye selue dat
 6587 water verteert die subtylste ende die luch-
 6588 tichste delen ouermits starcker opsiedin-
 6589 ghe ende als dye aerdicheyt blijft soe
 6590 wort si verkeert inder substancien van sou-

6591 te | oec is die hetten ripende dat raeuwe
 6592 ende onuerduwet is ende volmaect geringe-
 6593 lic die ripicheyt inden vruchten | als men
 6594 sien mach inden heten landen so werden
 6595 die vruchten schier rijper dan inden cou-
 6596 den landen ende werden daer seer soet | ende
 6597 si brengt wt totten wercke ouermits ha-
 6598 re cracht die formen ende ghedaenten die
 6599 **B**inder materien sijn | alst openbaert inden mi-
 6600 ueren want ouermits dye werckinghe
 6601 der hetten so werden gout siluer koper
 6602 ende ander metallige specien vanden stenen ge-
 6603 bracht ende vten gheberchten ende werden
 6604 ghecleet mit eenre formen die edelre is
 6605 bijder hetten die oec de substanci der as-
 6606 chen dissoluerende is ende suuerende so wer-
 6607 den die asschen verkeert in glaze. waer af
 6608 dattet openbaert dat die hetten is een dien-
 6609 re der luchten ende der naturen Want ouermits
 6610 die hetten so werden die edelste specien
 6611 ende formen also wel natuerlike als conste-
 6612 like wt gebracht of geleydt vander mach-
 6613 ten totter daet Item die hetten die ghe-
 6614 druct is inder luchten veelre passien als der
 6615 wolcken der blixemen ende deser gelike is
 6616 die hetten winnende ende makende want o-
 6617 uermits hare doender aenhalender crach-
 6618 ten soe opheft si menigherhande droge
 6619 ende vuchte wazemen tot menigherhande
 6620 middelen ende als die dan vergadert sijn ende
 6621 dicke geworden in wolken ende die hetten
 6622 daer binnen besloten is verandert die wol-
 6623 ke in menigherhande ghedaente ende ver-
 6624 keertse die welke si ten lesten menichsins
 6625 deylt ende scheydt Ende als si ghescheyden
 6626 sijn nv in snee nv in hagel ende deser gheli-
 6627 ke omghietse ouer al ter aerden Dese het-
 6628 ten is opheffende vanden center hare sub-
 6629 iecten totten circumferencien. Alst schijnt
 6630 inden elementen inden welken si domine-

6631 ren als inder luchten ende inden viere die
 6632 welke verre ende wide vanden center dat is
 6633 van midzen der aerden sijn ende oec scijnt
 6634 dat inden olye die bouen drijft ende in alle
 6635 den anderen daer die natuerlike hetten ver-
 6636 wint Item si is oec thonende die sceppe-
 6637 nis ende die gedaente hoers subiecten alst
 6638 schijnt inden lichaem daer die hetten bouen
 6639 gaet. Want als constantinus seyt libro i. capitulo
 6640 xvi. Ist dattet lichaem warm is soe sal
 6641 daer veel vleesch wesen ende luttel vettich-
 6642 eden die verwe root vele haers swart of
 6643 root warm van tasten goet verstant | die men-
 6644 sche sel wesen wel sprekende seer edel coen
 6645 toernich minnende luxurioes ende veel be-
 6646 gherende ende haest verduwende van scar-
 6647 per stemmen onscamel starcke ende van snel-
 6648 len pols Dese teyken ende veel ander set con-
 6649 stantinus Die bewijsinge sijn des heten li-
 6650 chaems ende hier mede ist genoegh ghe-
 6651 seyt vander hetten
 6652 Dat ij. capitel vande coutheit
 6653 **Z**COutheit is een gedaente der ele-
 6654 menten een eenrehande werckende
 6655 proprieteyt crancker inder werckinge dan
 6656 die hetten des syns is dat si beroert van-
 6657 den circumferencien totten centrum ende dair
 6658 om die delen des subiects in dat welc si
 6659 werct doet si hoer nare anhangen ende dair
 6660 om wercket lansemer ende swaerliker in hem
 6661 hoer wercke | al ist oec dat sake dat si ver-
 6662 coudende is nochtans toeuallentlijc so
 6663 verwarmt si want wi sien inden winter dat o-
 6664 uermits die coude die de sweetgaten toe
 6665 slutet dat dan die fumositeyten begeren
 6666 binnen den lichaem te crupen want si dan
 6667 genen vryen wtganc en hebben want si
 6668 sijn binnen behouden ende daer onderwri-
 6669 uen hem ende verwarmen | waer af dat dye
 6670 coude van buten verwarmt toeuallentlijc

6671 van binnen Item die coutheit is dicma-
 6672 kende want wanneer die coutheit een be-
 6673 roeren maect totten centrum soe hangt dat
 6674 deel den deel nare bi want die delen wa-
 6675 ren eerst gescheyden om datter die vuch-
 6676 ticheit tuschen was ende vergadert hem van-
 6677 den centro mer wanneer die vuchticheit
 6678 ghedicket is so is si natuerlic vergader-
 6679 lijc totten centrum nochtans toeuallent-
 6680 lijc dissolueerlijc ende die delen scheydende
 6681 als men sien mach inder herssen die bedruet
 6682 is mit eniger couden want ouermits dier
 6683 druckinghe so wort die vuchticheit dye
 6684 daer in gehouden is wtgeperst ende glijdt
 6685 en wech | ende ouermits vele verlatinghe
 6686 der herssen wort si gescheyfelt ende gedeylt
 6687 alst openbaert inden genen die den snuuf
 6688 hebben inden hoofde van couden Item si
 6689 is natuerliken grof makende want wan-
 6690 neer ouermits die werckinge der coutheit
 6691 die delen den delen naerre mede anhan-
 6692 ghen so werdet alte mael grouer Item
 6693 die vierige delen werden dicke gemaect
 6694 inden luchtigen om der coutheyden wil die-
 6695 se drucket ende dwingt | ende daer wort vele
 6696 wtleydinge der wtgeperster vuchticheden
 6697 welcke vuchticheit grof makende die sub-
 6698 stanci die inden sweetgaten ghehouden
 6699 lach ende wt dien datter die wtleydinghe
 6700 der vuchticheit wort so volcht daer acciden-
 6701 taliken dat is toeuallentlijc na subtilich-
 6702 eit der substancien alst schijnt in enen velle dat
 6703 gewassen ende wtgestoten is Item al is dat
 6704 sake dat die coutheit natuerlic verswaren-
 6705 de is als die ydelinge der geesten gedaen
 6706 is vter confectien der delen ende vter doech-
 6707 den diese druckende is nochtans acciden-
 6708 taliken licht si want als die vuchticheyt
 6709 wt is die welke beswaerde die qualiteyt
 6710 alder substancien so worter een verlichtin-

6711 ghe Item die ghetemperde coude die be-
 6712 houdt dat leuen ende ander dinghen want wan-
 6713 neer die vuchticheit dick wort ouermits
 6714 der coutheit so wort die starcheit der het-
 6715 ten wedertraecht. waer af gelikerwijs dat
 6716 die vuchticheit alleynsken doer die sweet-
 6717 gaten geresolueert werden also dan als
 6718 si gheresolueert is so wort si verteert ende al-
 6719 so op dat die hette die die⁸ welke die sub-
 6720 stanci des dings ontbijndt niet belet en
 6721 wordt ende op dat dinc niet en stinc ouermits
 6722 hulpe der coutheden verwaert werde dat is
 6723 dattet dinc wel verwaert sal werden ouer-
 6724 mits der couden dattet niet en stincke want
 6725 in couden steden ende in holachtighen so
 6726 werden die vuliken alleynsken verteert
 6727 sonder stanc ouermits der coutheit die dat
 6728 wederstaet ende die poerten werden oeck
 6729 gesloten ouermits der couden diese dwin-
 6730 get | waer af die stinckende wasemen wer-
 6731 den inwaert ghedruct op dat si wtwuert
 6732 niet wasemen en sullen | nochtans is dye
 6733 coutheit toeuallentlijc corrumperende
 6734 ende verderuende want wanneer dye ver-
 6735 duwinge belet wort vander vercoutheit
 6736 inden subiecte dan soe wanneer die be-
 6737 tamelike werckinge der natuerliker het-
 6738 ten belet is soe werden daer ghecorrum-
 6739 peerde humoren gewonnen vanden wel-
 6740 ken volghen die corrupci des lichaems
 6741 so wanneer die corrumpeerde humoren
 6742 den lichaem incorporeert werden ende dat
 6743 is te sien in wonden inden welcken sijn
 6744 daer alte coude dinghen toe gedaen soe
 6745 sluyten die zweetgaten toe | waer af die
 6746 fumosityten alsoe binnen ghehouden
 6747 weder morwen dat vleysche ende dat cor-
 6748 rumperende of corroderende maken si
 6749 stinckende Item natuerliken is si ontuer-
 6750 wende als wij sien want inden winter die

6751 hetten des lichaems of des herten scu-
 6752 wende sijn contrari humoer ende die geest
 6753 leydtse mit hem in totten binnensten ende
 6754 maect die butenste huyt die van hetten be-
 6755 roeft is ontuerwet alst schijnt inden lippen
 6756 ende wanghen nochtans is si accidental-
 6757 ke verwende want ouermits die couthe-
 6758 de soe wert die beslutinge der zweetgaten
 6759 ende die houdinge der geesten ende der humoren
 6760 ouermits welker tegenwoerdicheit die
 6761 huyt bouen geuerwet wort Item alte gro-
 6762 te coutheyt is dodende | want wanneer
 6763 ouermits die coude alte groten dwanck
 6764 viel so souden die geesten mit allen gebre-
 6765 ken inder herten | ende also als thart doot
 6766 is vanden welken die leuendicheit der an-
 6767 dere coemt so moet oec van node die mor-
 6768 tificati vanden anderen nae volgen ende
 6769 als alte grote coude regneerde of bouen
 6770 gaende is so moet die crancke hetten ge-
 6771 lescht werden ende also wort die leuendi-
 6772 ge geest die geen voedinge en heeft ge-
 6773 smoert nochtans accidentaliken is dye
 6774 coutheit leuendich makende alst te sien
 6775 is in sommigen vogelen die van bomen
 6776 comen die welke vanden leuen der vruchten
 6777 als knoesten vten bomen wassen mer also
 6778 lange als si inden bomen sijn so en werden
 6779 si in gheen sins leuende Ende dat becoemt
 6780 als commentator seyt opt boeke der groye-
 6781 liker dinghen om die gaticheyt wil des
 6782 houts of openheyt ende om des roecs
 6783 wil die vanden bast wt vliegen | mer als
 6784 die knoesten ende die telgeren te broken sijn
 6785 so vallen si int water ende ouermits der cout-
 6786 heit so werden die pori van buten besloten
 6787 ende die fumosityten werden binnen gehou-
 6788 den die welke als si te samen ghetreden
 6789 sijn werden gesuuert ende gesubtijlt ende
 6790 als si binnen gehouden werden so wer-

6791 den si in enen geest verkeert van welker me-
 6792 nichfoudicheit ende ghietinghe ouer alle
 6793 die delen werden die wtlopinge of knoes-
 6794 ten leuendich gemaect ende na werden si ver-
 6795 wandelt in een ghedaente van voghelen
 6796 die welke vele schelen vanden anderen vo-
 6797 ghelen inder naturen ende inder complexien
 6798 ende si hebben luttel vleysch ende vele bloets
 6799 ende daer om en sijn si niet bequaem te eten
 6800 als commentator daer seyt Nochtans die-
 6801 nen si die | die de natuer des godliken lo-
 6802 ues merckende sijn | si beteykenen sonder-
 6803 linghe die ghene die welke die godlike
 6804 geest ouermits den houte des cruus in-
 6805 den doepsel des waters gewonnen heeft
 6806 of wint Inden welken die begheerten
 6807 des vleyschs ende des bloets niet en ouer-
 6808 uloyen die welcke als si leuende gemaect
 6809 sijn so gheren si mit allen craften te vlie-
 6810 ghen totten hemelschen dinghen Mer
 6811 van desen salmen anderswaert spreken
 6812 Item die coutheit is moeder der wittich-
 6813 eit ende der bleechheit ghelijck als hette
 6814 is moeder der swarticheit ende der root-
 6815 heit | waer af dat in heten landen werden
 6816 swarte luden ende gheelachtich ghebo-
 6817 ren als daer die mauri wonen In couden
 6818 landen werden witte luden geboren als
 6819 daer die slauen wonen Als aristotiles
 6820 seyt int boeke vanden hemel ende van-
 6821 der werelt | ende bewijst reden want ouer-
 6822 mits die heerscappie der coutheit in cou-
 6823 den landen soe werden die matrices dat
 6824 is die moederen die de vrouwen inden
 6825 buke hebben ghedisponneert tot sulcker
 6826 drachten waer af dat si witte zonen of
 6827 kinder voert brengen nader huydt heb-
 6828 bende lanc blonde ende saft hare ende
 6829 alsoe ist oeck verkeert in warmen lan-
 6830 den daer si swarte sonen of kinder win-

6831 nen hebbende luttel haers dat cruuende
 6832 is alst schijnt inden moren ende daer om is o-
 6833 penbaerlike coutheit in hare heerscapie
 6834 in haren subiect want die verwe is wit in
 6835 wes lichamen die coutheyt bouen gaet
 6836 thaer weke ende slappe ende dat verstant grof
 6837 ende verghetel die appetijt cleyn ende die sla-
 6838 pe veel | die sin swaer ende traech | als con-
 6839 staninus seyt libro i. capitulo xvij. et cetera Mer dese
 6840 en sijn niet slechtelic te verstaen altoes in al-
 6841 len couden dat nodelic te wesen mer in ge-
 6842 likenissen der hetten die de complexi bouen
 6843 gaende is ende inder proporciën des warmes
 6844 lands totten couden lande aldus sulke heb-
 6845 bense die autoers vertellet ende ghelaten
 6846 den genen die hem na comen Ende hier mede
 6847 ist thans genoech geseyt vanden proprie-
 6848 teyten der coutheit want die ander openbaren
 6849 bij horen opposijt die bouen geseyt sijn van-
 6850 der hetten
 6851 Dat iij. capitel vande droecheit
 6852 **D**ie droecheit is eenrehande elemen-
 6853 tarich qualiteyt die lidende is die welc-
 6854 ke nv hetten nv coude in leyt nochtans
 6855 heuet si hoer meer totter hetten dan tot-
 6856 ter couden droecheit is te seggen sonder
 6857 sape also mere ende sonder humoren want hu-
 6858 more ende droecheit sijn contrarie wes prin-
 6859 cipael wercke is te droghen alst ter vuch-
 6860 ticheyt is te vuchten | mer ander wercken
 6861 daer nae heeft si veel als is te dicken te
 6862 verscerpen | den lope te dragen verteren | ver-
 6863 deruen | doden Mer die proprieteyt die
 6864 principaliken drogende is dye wederhaelt
 6865 ende trect die vuchte delen vanden circumferen-
 6866 cien totten centrum Ende op dat dat vuchte
 6867 dinc oneyndelic ouermits die vloylich-
 6868 eit hore substancien haer niet en ghiete o-
 6869 uer al twelc waer recht of si die een tegen
 6870 dander stonden dat sien wi | want inden oe-

6871 ueren der zee die droecheit des sandts set
 6872 hem tegen der zee Ende daer die natuerlike
 6873 droecht bouen gaet der aerden die vloyli-
 6874 ke goluen der zee en mogen niet vorder lopen
 6875 als gregorius besceydeliken seyt super iob xxxviiij.
 6876 al daer Wie heeft der zee een eynde geset
 6877 et cetera seyt ieronimus super yeremias als men
 daer seyt
 6878 Hi heeft der zee alleen sant gheset et cetera
 6879 die selue noch volcomeliker philosophus
 6880 Die droecheit die niet volcomelic geeynt
 6881 en wert in horen properen center is van hu-
 6882 morisiger gedaenten in haer seluen noch-
 6883 tans eyndende | mer qualicken eyndelic
 6884 ende dat eynde hare oneyndelicheit onbe-
 6885 roerlic alst scijnt totten syn hare onbuych-
 6886 somheit si is wederslaende inden deel of al-
 6887 temael inden eyndelsten verterende Item
 6888 die droecheit is der vuchticheit contrari al-
 6889 so wel inden wercke als inder naturen | want
 6890 als si is linie der hetten soe verwect si ende ont-
 6891 fengt dat beroeren of dat wercke der hetten |
 6892 die welke als die verwect is so scheidt si die
 6893 werkelijke vuchticheit die si vint die wel-
 6894 ke als si gesceyden ende ghestroyet is oner¹⁰
 6895 die leden locket si die vuchticheit na hoir
 6896 Ende wanneer die droecheit oec bouen gaet
 6897 so dwingt si die lede ende bijndtse want si een
 6898 beroeren heeft totten centrum ende also ouer-
 6899 mits dwange wort die vuchticheit wtge-
 6900 leyt | dye welke eerstweruen ouer alle
 6901 tlichaem ghetoghen was waer af dat-
 6902 tet schijnt dattet lichaem vucht wort dat
 6903 eerst droghe was Aldus als wi sien in-
 6904 den berghen die te mael droghe sijn dat
 6905 daer cruden op wassen dye substanciali-
 6906 ken vucht voert comen ende nat van na-
 6907 turen als dese crassula cambalaria vermicula-
 6908 rum et cetera noch dat en is geen wonder want die
 6909 droecheit natuerliken meynt sinen berch
 6910 te behouden in hare droecheit ende dat bij

6911 sinen ghelike als bijden droghen mer dat
 6912 vuchte dat vlyende als sijn contrari ver-
 6913 driuet van haer al totten wortelen der cruy-
 6914 den die welcke int ouerste des berchs als
 6915 ouervloyende vander binnenster substanci-
 6916 en des berchs sijn weder en wech gewor-
 6917 pen waer af die wortelen halen ende trecken
 6918 nae hem die humoer die also en wech ge-
 6919 worpen was ende daer af werden die vuch-
 6920 te ende die vette cruden gheuoedt ende het
 6921 schijnt dye selue reden te wesen des con-
 6922 mentatoers ouer metheororum daer hi seit
 6923 dat die fonteynen ende die vloyde wassen vten
 6924 bergen want als die geberchten hol ende
 6925 spongioes sijn ende dat si veel warmes hou-
 6926 den so wordter een grote aentreckinghe
 6927 vanden bergen ende om der hollicheit ende om
 6928 der warmer luchten wil die daer in beslo-
 6929 ten is ende datter aen ghetogen wert dat-
 6930 ten berge ghelijc is incorporateert si haer
 6931 inder droecheit Mer dat ongelijc is als in-
 6932 der vuchticheit dat wort verdreuen ende wort
 6933 vergadert in een stede twelc ten lesten wort
 6934 wt gedreuen ende buten bijden hoefden der
 6935 fonteynen wort stedeliken geleydet om dye
 6936 vloeden te volbrengen Item die droecheit
 6937 is aentreckende dat haer noot is ende dat
 6938 haer ghelijc is daer versament si haer me-
 6939 de | ende dat haer oueruloedich is ende onge-
 6940 lijc dat stoetse van haer Item die droech-
 6941 eit is natuerliken dunnende want wannneer¹¹
 6942 droecheit bouen gaet so verteert si die vucht-
 6943 ticheit diese inden subiect vijnt die welcke
 6944 als si verteert is so volchter nae extemaci
 6945 dat is dunninge Item die droecheit maect
 6946 een substanci hart want verterende die vuch-
 6947 ticheit inder materien maect die hart als-
 6948 men siet inden slike want alst gedroeghet is
 6949 soe wortet hart Item als die droecheit
 6950 werct in een subtijl dinc als in een lucht-

6951 ge substantie of in een waterige die wort
 6952 subtijlre ende dunre als wi sien als die noer-
 6953 den wijnt wayet soe wort die lucht ghe-
 6954 droecht ende gedunt ende versubtijlt Item acci-
 6955 dentaliken mach si morwende wesen wan-
 6956 neer die droecheit verteert die vuchticheit
 6957 die welcke is also mere een bijndinghe
 6958 der delen ende daer om volget daer nae een
 6959 sceydinge ende een morwinge als men sien
 6960 mach in een seer oudt houtte wes vuch-
 6961 ticheit als die verteert is ouermits der droe-
 6962 cheyt wort morwe ende wort puluer alsoe
 6963 morwe dat hi den tasten wijct Item na-
 6964 tuerlic is hi scarpende want als si wercken-
 6965 de is inder substancien verteert die vuchtich-
 6966 eit die si int ouerste vijnt ende dat si niet ver-
 6967 teren en mach dat maect si hart ende alsoe
 6968 coemter int ouerste een ongelijckicheit van-
 6969 der ydelheit genedert ende vander hardicheit
 6970 opgeheuen vten welken coemt een scarpich-
 6971 eit die welcke niet en is dan ongelijckich-
 6972 eit naden harden lichaem nochtans acciden-
 6973 taliken soe saeft si onderwijlen als wanneer
 6974 vter droecheit die hetten ghescarpt wort
 6975 welke hetten ouermits hare scarpicheyt
 6976 scheydt si die humoren die welke als si ge-
 6977 sceyden sijn ende bi eniger arterien distilleren-
 6978 de maect die saeft ende vucht Item droech-
 6979 eit doet die beroeringe tragen want ouer-
 6980 mits den boueganc der onmater droechten
 6981 so werden die luchtige ende die waterighe
 6982 ende die aerdige delen gedicket ende alsoe dye
 6983 substanci grouer ghemaect ende swaerre is
 6984 hoe dat si trager is totten beroeren ende om al-
 6985 te grote droechte so werden die gheesten
 6986 gheydelt ouermits der welcker veel-
 6987 heit dat lichaem haesteliker beroert wort
 6988 want dat hart als een mensche gelaten
 6989 heeft ter aderen so wert dat hert traech-
 6990 liker beroert om der droecheit ende noch-

6991 tans is die droecheit accidentaliken een
 6992 hulpe totter beroeringe want die droech-
 6993 eit makende een beroeren totten centrum
 6994 leydt die delen der circumferencien ghe-
 6995 lijc totten middel ende wort een omdoghin-
 6996 ghe der delen ghelike ende een rondinghe
 6997 waer af dat ronde en heeft gheen hoe-
 6998 ken inden welken hi niet belet en mach wer-
 6999 ¹²den ouermits sijnre keerlicheit beroer-
 7000 liher gegheuen wort daer om die droech-
 7001 te verterende die vuchte oueruloedicheyt
 7002 subtijlt die geesten ende puertse ende maect-
 7003 se snelre want si puert vander oueruloe-
 7004 dicheit mitten welcken dat lichaem be-
 7005 swaert wert totten beroeren ende maect dat
 7006 lichaem subtijl Item si is natuerliken ver-
 7007 terende ende bi dien dat si die humoren ver-
 7008 teert soe ydelt si dat lichaem ende berouet
 7009 van sinen voetsel ende van noeds weggen
 7010 wertet geydelt Item natuerliken is si ver-
 7011 deruende want wanneer si die substancia-
 7012 like vuchticheit die dat subiect materia-
 7013 liken voedt ende hair delen versament die
 7014 verderft si te gader ende verteert | dit is die
 7015 sake want een gesielt dinc of onghesielt
 7016 wort ontbonden ende verderft Item sonder-
 7017 linghe verderuet gesielde lichamen want
 7018 si ontbijnt die natuerlike geesten die wt
 7019 vuchten roke sijn | wanneer si vuchtich-
 7020 eit verteert want wanneer die materi ende
 7021 die geest gebreken so moet dat lichaem
 7022 ymmer gedoot wesen want wanneer dye
 7023 droecheit bouen gaet so is die qualiteyt
 7024 ende die mortificaci alre quaetste. Item si
 7025 doet leuen accidentaliken | want die humo-
 7026 ren die reumatiserende sijn onderwijlen tot-
 7027 ten geesteliken leden als totter longen ende
 7028 totter borsten sijn altoes bereet stickinge
 7029 in te brenghen als die weghe der gheesten
 7030 belet werden | ende wanneer dan droech-

7031 eit in coemt of medecijn die droeghende
 7032 is alsucke ¹³ humoren soe verteert droecheit
 7033 die siecten ende luuct die wegen der geesten
 7034 op want dat dinc dat half doot was wort
 7035 weder leuende Ende daer om al is dat sake
 7036 dat die droecht is in allen lichame dat van-
 7037 den elementen is totter verteringe der vuch-
 7038 ter oueruloydicheit ende totten dwanghe
 7039 der vuchticheit nochtans is si dodende tot-
 7040 ter werckinge hare cleyne hetten noch
 7041 ¹⁴tans is sijn qualiteyt mer te mael quaet
 7042 wanneer dye proporci inden lichaem wat te
 7043 groot waer | want si pleecht alte qnade ¹⁵
 7044 zuucten inden liue te brengen ende deerlick
 7045 als ptismi ethicam ende deser ghelijc den
 7046 welcken men nauwe mit medecinen hel-
 7047 pen mach Item ouermits die verteringe
 7048 der voedeliker humoren so dunt dat li-
 7049 chaem dat ouerste vander huut ende trecket
 7050 nae hem ende maket rimpelende ende haestich-
 7051 eit den sin ende ontuerwet den lichaem bo-
 7052 uen ende maket wanscapen ende maect groten
 7053 dorst ende maect die arterien hart ende becom-
 7054 mert die stemme ende duntse ende doet dat hair
 7055 vallen vanden hoofde ende trect die coetkens
 7056 te samen vanden handen ende vanden voeten
 7057 ende maectse crom als men sien mach inden
 7058 malaetsen dit maect alle die droecheyt.
 7059 ende hier mede ist genoeg
 7060 Dat iij. capitel vande vuchticheyt
 7061 ¹⁶VVchticheit is een lidende elementa-
 7062 rich qualiteyt der werckender quali-
 7063 teyten die onderdanich sijn den impressien dat
 7064 is der indruckinge | ende si is ontfangende die
 7065 werckinge der hetten ende der couden ende het is
 7066 een vuchticheit die voedende is meerren-
 7067 de ende behoudende alle die lichamen | ende
 7068 ten voersten die gesielt sijn ende si is we-
 7069 dergheuende datter inden lichamen ver-
 7070 loren is want ouermits hette ende vuch-

7071 ticheit so werden alle dingen ghewonnen
 7072 als die philosoeph seyt Ende die gewon-
 7073 nen sijn worden daer mede geuoedt alst
 7074 is te sien inden wortelen ende inden zaden
 7075 want een coern datter aerden beuolen is
 7076 moetmen eerst ouergieten mit wateriger
 7077 ende luchtiger vuchticheit ende bijder ingeslo-
 7078 tenre natuerliker hetten werden si gedun-
 7079 net ende gebredet ende ten lesten als die vuch-
 7080 ticheyt gheresolueert is ouermits dye
 7081 werckinghe der hetten seyndt si der aerden
 7082 nederwaert haer groefste ende aerlichste
 7083 delen die welcke die aerde neemt in ha-
 7084 ren darmen ende mitter inbeslotenre het-
 7085 ten soe coaguleert sijt ende brengt in eenre
 7086 substancien van eenre wortelen ende verkeert
 7087 nader menghinghe des heten ende des
 7088 vuchten ende die wortelighe vuchticheyt
 7089 als die after gelaten is ende inder wortelen
 7090 also gescapen ende voert comen is Die hu-
 7091 moer die si dan vint inder aerden die haer
 7092 ghelijc is die trectse dan nae hoer ouer-
 7093 mits der gelijckenis ende verkeert die aen-
 7094 ghehaelde humoer tot haren voetsel ende
 7095 dat haer niet noot en is dat seynt si op-
 7096 waert ouermits dier hetten ende ouermits
 7097 dier vuchticheit diese subtijl maect ende
 7098 eerst in een substanci van graze ende na in
 7099 eenre substanci van enen steel ende ten lesten
 7100 in eenre substanci van eenre bloemen en-
 7101 de vruchten ende telgeren ende die bewron-
 7102 geltse daer ende verkeertse waer om die vuch-
 7103 ticheit is voetsel ende materi alle der gheen-
 7104 re die gegroyet werden ende het is open-
 7105 baer dat si voedende is alle datter groy-
 7106 et ende is meerende alle dingen die groylic
 7107 sijn ouermits dat sijt voert ouer al stroy-
 7108 et ende incorporeert inden breeden inder leng-
 7109 den int hoge int lage ende inder dichten Item
 7110 si verbetert ende brengt weder inden groye-

7111 liken lichamen ende inden onghesielden li-
 7112 chamen datter verloren is want ouermits
 7113 die hetten die stedeliken doende is bin-
 7114 nen ende buten werden die lichamen verteert
 7115 ende si souden schier veruaren en dede die
 7116 vuchticheit diese weder op helpt | ende daer
 7117 om wast noot een stedighe aentreckinge
 7118 des vuchten ende der vuchticheit Item die
 7119 vuchticheit is oec behoudende die neder-
 7120 ste dinghen | want ouermits die stedige
 7121 vergaderinghe der radien inder luchten ende
 7122 inder aerden soude verbarren ten waer dat
 7123 hi hette weder ghetempert en worde o-
 7124 uermits die vuchticheit des waters ende
 7125 der luchten Ende daer om seynt men in ma-
 7126 crobius God die teghesettede der fontey-
 7127 nen der hetten die fonteyn alle der hu-
 7128 moren op dat si mit geweld verdruct moch-
 7129 te werden ouermits tegenwoerdicheyt
 7130 der humoren die der hetten contrari was
 7131 ende dat also die werelt behouden mocht
 7132 werden in goeden punten anders soude si
 7133 gescheyden werden vander groter hetten
 7134 Item die vuchticheit houdt aerde te sa-
 7135 men want die aerde is also droge waert
 7136 sake dat si mitter vuchticheit niet te samen
 7137 gehouden en worde si soude sceyden en-
 7138 de gaen te niet | ende daer om heuet die na-
 7139 tuer spongioes bergen ghemaect | ende die
 7140 aerde holachtich ende gatich in vele steden
 7141 op dat si starckeliker die vuchticheit nae
 7142 haer trecke | ende ouermits dier vuchtich-
 7143 eit die aerde bat te samen bliuen mocht
 7144 want dat selue dat dat bloet doet lopen-
 7145 de bijden aderen inden lichaem dat selue
 7146 doet die vuchticheit inder aderen der aer-
 7147 den | si maect nat die droecheit der aer-
 7148 den ende disponeertse ter drachten Item
 7149 die vuchticheit heeft sommige proprie-
 7150 teyten ende eerste werckinge ende die na-

7151 tuerlic ende noch sommige die dander sijn
 7152 also mere als zakelijc als die ander quali-
 7153 teyten Die vuchticheyt is natuerlic gli-
 7154 dende ende vloyelic ende qualiken in hoer sel-
 7155 uen eyndelic nochtans wortse wederstaen
 7156 mit enen vreemden eynde Als die phi-
 7157 losoeph seyt Die vanden center totten cir-
 7158 cumferencien beroerlic is | waer af al ghie-
 7159 tende ende al of vloyende soudse haer sub-
 7160 iect alte mael scheyden ende dissolueren
 7161 waert dat haer niet wat en ghemoete en-
 7162 de contrari waer ende si haer vloyinghe niet
 7163 en eyndede ouermits den wederbrengin-
 7164 ge der delen totten centrum want wi sien
 7165 dat die goluen der zee aen den ouer ge-
 7166 dwongen werden ouermits die droech-
 7167 eit des sandts Item die vuchticheit is na-
 7168 tuerlic morwende want een dinc dat hart
 7169 is ende in een gepact ist datmen daer vuch-
 7170 ticheit op doet ende also wordet weke en-
 7171 **17**de morwe nochtans is si accidentalic
 7172 hardende | als wi sien in hoeuelen die de
 7173 menschen hebben ende in sommighen aposte-
 7174 men den welken die coude humoren toe
 7175 vloyen ende om dier coutheden wil die de
 7176 delen des vuchten wederslaen totten cen-
 7177 trum soe werden si verhart ende dicke ghe-
 7178 maect ende werden dicwijle in groter har-
 7179 dicheit gebracht ende verkeert | ende dat selue
 7180 geualt van alte groter hetten die de ver-
 7181 sche delen verterende is | ende als die verteert
 7182 sijn so werden dan die groefste delen ver-
 7183 hart. Item si is oec suuerende natuerliken
 7184 want ouermits hare morwinge der de-
 7185 len die begoten werden scheydt si die ver-
 7186 vuyldede delen. Ende als si gescheyden sijn
 7187 so gaen si alleynsken en wech Alst scijnt
 7188 inden water twelc substancialiker vuch-
 7189 ticheit ende sonderlinge is si die vulnissen su-
 7190 uerende ende dat gheschiet te bat is die

7191 warmte werckende mitter substancialiker
 7192 vuchticheit twelc openbaert inden wey-
 7193 te ende inden zemelen | inder wortelen van bri-
 7194 onien ende oec inden smake ende inden mor-
 7195 ghe vander bonen ende inder gelike die welc-
 7196 ke alle gader die onreynicheit des aen-
 7197 sichts ende alle des lichaems suueren ende
 7198 puer maken Item want si selue een beroe-
 7199 ren heeft vanden middel of vanden cen-
 7200 tro totten vtersten ende want die beroerin-
 7201 ghe niet seer starck en is also nader hetten
 7202 te sien so is si plomp ende si is principaliken
 7203 inder breeden seer breydende ende ghieten-
 7204 de | ende in dat hoge sonder hetten en ist niet
 7205 veel als si is van haer wtstreckende | mer
 7206 wanneer die hetten in haer bouen gaet ende
 7207 in haer onderdanich is die vuchte materi-
 7208 dan werct si in allen delen mer meest in
 7209 die lengte ende in die hoechte die opwaert
 7210 gaen ende totten vtersten wert si op gericht
 7211 ende die lichamen inden welken die hetten
 7212 bouen gaet ende die getemperde humoer
 7213 natuerliken ende gemeynliker sijn hoger
 7214 ende langer ende oec subtijlre dan die ghene
 7215 inden welcken vele vuchticheden is ende
 7216 luttel hetten in desen wort die siele con-
 7217 trari gheuonden ende daer om die warme
 7218 mensche als colerici wanneer die humo-
 7219 ren der substancialiker hetten den wercke
 7220 of der werckinghe onderdanich sijn soe
 7221 sijn si langher dan die fleumatici ende abel-
 7222 re ende subtijlre in allen circumstancien gens
 7223 ende weder et cetera Mer daer vele hetten is ende
 7224 vele humoren sijn nochtans niet oueruloe-
 7225 dich noch te cleyn inder werckinghe der vie-
 7226 righer doecht mer bequaem ende te maten
 7227 die lichamen gemeten in alre metinghen
 7228 werden si groot lanc ende breed want si sijn
 7229 daer om lanc om der hetten wil die daer
 7230 die subtijlste delen der vuchticheit dragen-

7231 de is totter hoecheyt ende si werden breed
 7232 ende dicke om die craften der hetten | die de
 7233 groefste delen der vuchticheit ghietende is
 7234 tot allen nedersten delen nae haren behoe-
 7235 uen ende versamende dat deel den delen nae
 7236 bequamelicheit der naturen Item die vuch-
 7237 ticheit is natuerlic saftende want ouer-
 7238 mits hare omghietinge wil bijden vter-
 7239 sten des dings soe leyt si alle die ydelste
 7240 delen vervullende ter ghelijckicheit ende
 7241 also slecht makende dat ouerste des din-
 7242 ges wel gelikende maect dat dinc saeft
 7243 nochtans accidentaliken verscarpt si een ding
 7244 gelijc wannneer¹⁸ mit enighe geual te ga-
 7245 der hete ende coude humoren te samen vloy-
 7246 en tot eniger stede Ende daer lopen die he-
 7247 te humoren op lichten int gemeyn dat o-
 7248 uerste des dings ende die coude druckent
 7249 neder ende alsoe van contrarien humoren soe
 7250 wort contrari ende onghelijckicheit mit een-
 7251 rehande scarpheit des lichaems gewon-
 7252 nen Item is dat sake dat die vuchtich-
 7253 eit nader behoeften der naturen te maten ge-
 7254 meten is inden lichaem so is si vergaderen-
 7255 de alle die werckinge des lichaems want
 7256 die gheesten die dat lichaem regerende
 7257 sijn werden gewonnen vten humoren ende
 7258 werden behouden in horen wesen ende
 7259 die doechden der geesten wercken hair werc-
 7260 ken in allen sinliken ende beroerliken instru-
 7261 menten des lichaems ouermits den dienst
 7262 der humoren alst openbaert inder sienliker
 7263 doecht die welcke ouermits cristallighe
 7264 humoer maket gesicht int oghe ende also
 7265 doet oec die smakelike doecht ende werdt
 7266 nymmermeer bekent onder die smaken son-
 7267 der die spekelighe humoer ende aldus van-
 7268 den anderen want wanneer die substan-
 7269 cialighe vuchticheit gecorrumpeert is in-
 7270 den lichaem soe sal alle die werckinge der

7271 sielen te gader becommert wesen Item waer
 7272 dat sake dat die oueruloedige vuchtich-
 7273 eit oueruloyende waer in alle den lichaem
 7274 of in enghelen dele also dattet niet ghe-
 7275 regiert en mach werden vander naturen dat
 7276 is een beghin ende een materi der putre-
 7277 factien dat is des voelens ende wint inden
 7278 lichaem quade passien Alst schijnt inder
 7279 popelzyen vander welker wast grote ouer-
 7280 vloyende vuchticheit ende also belet si al-
 7281 le die ventriculen der herssen dat si niet en
 7282 ghehengt den sieliken gheest ouermits
 7283 den geuoeliken zenen om te gheuoelen
 7284 ende te beroeren dat lichaem ende die siele
 7285 hoer wercken te volbrengen inden lichaem
 7286 mer ymmer haelt si af haesteliken den sin
 7287 ende dat beroeren | ende ten lesten sluyt si daer
 7288 binnen die versmoringhe ende den doot | als
 7289 galienus exponeert inden commenten o-
 7290 uer die afforismen dat woert ypocratis
 7291 het is onmogelic te ontbijnden of te scey-
 7292 den die sterke popelzie ende die cleyne of
 7293 die crancke popelzie niet lichtelic et ce-
 7294 tera Item die fleumatighe vuchticheit
 7295 belettende alle dat deel der herssen bedect
 7296 ende bestopt die toepaden der zenen waer
 7297 af dat die sielike gheest niet ghedragen
 7298 en mach werden totten nedersten mer ym-
 7299 mer wert die adem dair binnen besloten
 7300 ende dat leuen wort gheeyndt Dese vuch-
 7301 ticheit sondicht of misdoet onderwijlen
 7302 inder quantiteyten dat is inder grootheit ende
 7303 onderwijlen inder qualiteyten dat is inder
 7304 gedaenten ende dat onderwijlen vander bin-
 7305 nenster saken als van quader complex-
 7306 ien ende onderwijlen so wort die beroerli-
 7307 ke vuchticheit gewortelt inden leden ende
 7308 en mach vander natuerliker warmten niet
 7309 ontbonden noch verteert werden noch
 7310 si en mach van hare quaetheit niet ver-

7311 wandelt werden want alsulke vuchtich-
 7312 eit brengt vele suucten in diuerschen li-
 7313 chamen alst scijnt in epilencia dat is gro-
 7314 te euele wanneert coemt vanden gebre-
 7315 ke des hoofds ende in ydropisi dat is diet
 7316 water laedt wanneert coemt vander con-
 7317 plexien der leueren Item vander butenster
 7318 sake | als van dingen alsoe van iohannes
 7319 ende van galienus Werden geheten drie niet na-
 7320 tuerlic | als sijn lucht spise ende dranc slape
 7321 wakinge ydelinge vullinghe wanderin-
 7322 ge oefeninge ende rust Alle dese | is dat sa-
 7323 ke dat si opgenomen sijn naden eysche der
 7324 naturen so winnen si substancialike vuch-
 7325 ticheit ende behouden die ende die verloren ma-
 7326 ken si ende beterense weder mer werden si
 7327 in contrarier manieren opgenomen soe
 7328 maken si contrari wercken want die meer-
 7329 ren ende winnen onnatuerlike vuchticheit
 7330 ende corrumperen die natuerlike Alst schijnt
 7331 want galienus seyt In ypocras afforismen
 7332 perticula materia op die stede | verwande-
 7333 linghe der lichamen winnen seer die suuc-
 7334 ten et cetera Die tijden des iaers en sijn die
 7335 saken der siecten niet Mer die wandelin-
 7336 ghe der complexien dies tijts ghelijc dat
 7337 die complexi des leyntens die warm ende
 7338 vucht wesen soude wort als inden herfst
 7339 coudt ende droghe ende also vanden anderen
 7340 **19**want waert sake dat die lucht vander
 7341 **20**leynten ghemeenlic droge ende cout
 7342 **21**waer. Ende die wijnter lucht geleden
 7343 waer also mere als leyntich hete ende
 7344 vucht so mosten daer vele siecke werden
 7345 in die leynten ende dair of souden vele vrou-
 7346 wen misraken van hare drachten Ende dit
 7347 is die reden die galienus bewijst want vter
 7348 vuchticheit ende hetten des voergaenden
 7349 wijnters wert vele winninge der vuch-
 7350 ticheden inden lichaem ende oec werdter

7351 vergaderinge van fleumen die lucht was
 7352 die int beghin der leynten cout ende droge
 7353 so sluit si dye zweetgaten ende en laet die ro-
 7354 ke niet wt wasemen waer af die hetten
 7355 ophoudende is so ontbijndt si dese ouer-
 7356 uloedighe vuchticheit die inden winter
 7357 gewonnen is ende wanneer die hetten cranc
 7358 is ende si die vuchticheit volcomeliken niet
 7359 verduwen en mach noch altemael niet ver-
 7360 teren en mach soe seyndtse die also ouer
 7361 onuerduwet nv totten ouersten leden nv
 7362 totten ondersten ende als si daer also ver-
 7363 gadert is so wortse een sake van veel pas-
 7364 sien als of si climt ten hoofde so is si een
 7365 sake der reumen ende des snuufs ende loept
 7366 si totten darmen ende ist ghesoute fleume
 7367 bitende der darmen soe maect si een buuc-
 7368 euel datmen dissintiria hiet ende also van-
 7369 den anderen Ende die selue macht die re-
 7370 den wesen datter vrouwen miscoemt van-
 7371 der dracht | want die vuchticheit neder
 7372 vloyende totter moeder der vrouwen be-
 7373 swaert die moeder ende belastse ende also mor-
 7374 wende ende slappende die banden die dat
 7375 kint houden souden wert daer een mis-
 7376 dracht Die auctoer setter ende bewijster een
 7377 ander sake te wesen ende also vanden ande-
 7378 ren passien der luchten ende des tijts is te ver-
 7379 staen dat si die gedaente der vuchticheyt
 7380 verwandelen anter ouermits alte onge-
 7381 matiger hetten dissoluerende of alte seer
 7382 verterende of ouermits alte cleyntre hetten
 7383 sijn oueruloedicheit niet ydelende | ende al-
 7384 dus ist te verstaen vander luchten die alte
 7385 coudt is slutende die poren ende die humo-
 7386 ren noch meer dwingende Mer vander
 7387 couder ende heter luchten sijn thans dese
 7388 geseyde dingen genoeg
 7389 **22**Dat vijfde capitel vande spijsse ende dranc
 7390 **23**Vander spijsen ende vanden dranc ist

7391 ²⁴openbaer want ouermits der outreckin-
 7392 ge der spisen ende des drancs wort dye
 7393 vuchticheit ontogen ende dye hetten als
 7394 die starker gemaect is | ende daer droech-
 7395 te is ende si niet en vijnt daer si in wercken
 7396 mach keert haer om totter substanciali-
 7397 ker vuchticheit in die welke werckende
 7398 verteert Is dat sake dat die spise of die
 7399 dranc ongematicht waer so wort die vuch-
 7400 ticheit starker ende die natuerlike warmte
 7401 wort cranc want si en machs niet verdu-
 7402 wen nochtans doet die hetten dat si mach
 7403 want si resoluert wat van dier oueruloe-
 7404 diger spisen die daer genomen is ende dat-
 7405 ter gheresolueert is wanneer die groue
 7406 rokicheit ende onuerduut die herssen be-
 7407 gheert ende slaet die miringas of die rocs-
 7408 kens quetst die dan swaerlic | ende brengt
 7409 dicwijle hoeftzweren in als emigraneam
 7410 ende vele ander pinen ende onderwijlen roert
 7411 die quade rokicheit oec die wortelen der
 7412 zenen vanden hoofde doerschietende den
 7413 sieliken gheest die daer is ende quetsten o-
 7414 uermits hare verwoetheit ende gaet tot-
 7415 ten binnensten der zenen also dat si den sin
 7416 ende die gewoente der reden bedroeft ende ver-
 7417 keert die tonge dat si al stamerende nau-
 7418 we spreken en mach et cetera Alst schijnt in-
 7419 den droncken menschen ende beneemt oeck
 7420 den rechten ganc te gaen of beneemten
 7421 mit allen alst schijnt inden beueden²⁵ ende ver-
 7422 gichten luden | ende het en is geen won-
 7423 der | want die regierende doecht des li-
 7424 chaems die ghelegen is inden zenen ende
 7425 inden musculen hoer pijnt dat lit ouer-
 7426 mits der naturen der zenen op te heffen ende
 7427 te richten also verkeert die venijnde rokich-
 7428 eit duwet dat lit weder neder waer af dat
 7429 wt desen dubbelen contrari beroeren als
 7430 die een opheffende ende die ander duwen-

7431 de so wort tuschen hem beyden een beuin-
 7432 ghe der leden ende ten lesten als die doeget die
 7433 daer regieren soude wort verwonnen ende
 7434 giechtinge coemt of die doot | ende daer om
 7435 is die raet des wisen mans goet die wel-
 7436 ke seyt En wil niet te vele eten | want van
 7437 vele te eten comen grote suucten | ende die sel-
 7438 ue seyt Te vele slapen brengt vele quaets
 7439 in | want die craften ende die sielike werc-
 7440 kinge werden inden slape weder geseyt
 7441 ende die natuerlike werden inwaert ghe-
 7442 starct ende geseyt²⁶ want als die pori van bu-
 7443 ten gesloten sijn ende die hetten van binnen
 7444 ghestarct is trect vele humoren nae hoer
 7445 die welke si niet verduwen noch verteren
 7446 en mach ende als dan die grote oueruloe-
 7447 dicheit bouen gaet die welke die natuer
 7448 niet regieren en mach so volchter van no-
 7449 de die doot nae | ende die smoringe als men
 7450 dicwijl siet inden slapenden luden na dat si
 7451 medecijn genomen hebben ende oec ghela-
 7452 ten ter aderen. Inden wakenden werct
 7453 die contrari sake min inden welcken wort
 7454 alte grote verteringe der humoren ende der
 7455 geesten waer af dat die doot oec na coemt
 7456 Item die selue reden des smorens is in-
 7457 den genen die alte zeer vervult sijn ende alsoe
 7458 ist inden genen die vasten ouer macht ende in
 7459 dien die te seer geydelt sijn Item die gene
 7460 die alte seer arbeyden in alte groter hetten
 7461 ende die de humoren alte seer verteren die verte-
 7462 ren hem seluen Inden genen die alte vele rus-
 7463 ten is die sake contrari want in dien is die
 7464 aentreckinge der vuchticheit alte grote ende
 7465 gheen wtwarzeminge der vuchticheit noch
 7466 subtilinge der geesten ende daer om van node so
 7467 schiet hoer die oueruloedige vuchtich-
 7468 eit totter putrefactien ende corrupcien In de-
 7469 sen ende in menigen anderen so werden die ele-
 7470 mentarige qualiteyten becommert in horen

7471 wercken alst schijnt inden redenen voer
 7472 ghescreuen die welcke wi compileert heb-
 7473 ben vten woerden constantini in panteg-
 7474 ni ende galieni in commentis der afforismen²⁷ van
 7475 ypocras ende der epydimien | waer af van
 7476 desen wij aflaten | ende daer om | om dye
 7477 proprieteyten te descriuen vanden humo-
 7478 ren die wt desen qualiteyten ghemaect
 7479 werden willen wi nv die hande toesetten
 7480 waer wt dat alle lichaem gemaect wort
 7481 welc lichaem gesielt wort van enen sinli-
 7482 ken ende natuerliken gheest
 7483 Dat vi. capitel vant effect of condicie der vuch-
 7484 ticheden ende haer oerspronc ende werc-
 7485 kinghe
 7486 ²⁸Sommige substanci der humoren is
 7487 smeltelic of versch werckelic van-
 7488 der coniunctien der elementariger qualitey-
 7489 ten ouermits die verduwinge die gewor-
 7490 den is inden lichaem des diers te voe-
 7491 den bequame leden ende haer werckinghe
 7492 te gheliken ende natuerlic of accidentalic
 7493 te beletten ende si sijn een materialic begin-
 7494 sel der sinliker lichamen ende een vordelic
 7495 hulpe inden wercken diemen doen sal o-
 7496 uermits den voetsel Als constantinus seyt
 7497 So sijn die humoren gehieten zonen der
 7498 elementen daer om dat een ygelic van hem
 7499 of vanden anderen van beghinsel is wt
 7500 der qualiteyten | het sijn vier humoren als
 7501 sangwis fleuma colera ende melancolia |
 7502 die welke int aensien der leden hieten sim-
 7503 pel al ist dat si inden aensien der elemen-
 7504 ten geuonden werden dat si dier zonen ge-
 7505 maect sijn Dese vier humoren behouden-
 7506 de betamelike gedaente der deylingen inder
 7507 grootheit ende inder ghedaenten volma-
 7508 ken alle lichamen die bloedt hebben en-
 7509 de voedense ende verwarensen in bequaem-
 7510 liken wesen der gesondicheit als vten con-

7511 trari van hore ongelijcheit of hore infec-
 7512 cien winnen si siecte ende brengense in. De-
 7513 se humoren waren nodorflich totter set
 7514 des menschen tot sinen regiment ende be-
 7515 houdinghe ende totter wedermakinge der
 7516 verlorenre leden inden lichaem als galie-
 7517 nus seyt in afforismen Dat lichaem leyt der
 7518 vloyinge onder alst openbaert inden swe-
 7519 ten ende inden spuwen ende die veranderinge
 7520 als vander coude ende vander hetten ende al-
 7521 so verkeert der corrupcien die welke vol-
 7522 ghet vander alte groter vloylicheit en-
 7523 de vander daghelicser alteracien op dat
 7524 det²⁹ weder gemaect mach werden datter o-
 7525 uermits die vloyinge verloren wert ende
 7526 die quade alteraci dat is veranderinge ver-
 7527 wandelt worde in goeder ende daer om
 7528 soude der corrupcien een luttel gemoet
 7529 werden | dye teghenwoerdicheit der vier
 7530 humoren was noot dat dat sielike lichaem
 7531 ghesont in crachten ghehouden worde
 7532 ouermits³⁰ dien vieren Die winninghe de-
 7533 ser humoren wert aldus wanneer die spi-
 7534 se inder maghen genomen is dat subtijl-
 7535 ste ende dat smeltelicste deel dat vanden phi-
 7536 losophen pasanaria gehieten is dat wort
 7537 ouermits sommigen aderen totter leue-
 7538 ren getoghen ende ouermits die werckin-
 7539 ghe der natuerliker hetten wort verkeert
 7540 inden vier humoren der welker winnin-
 7541 ghe slecht beghint inder leuer mer si en
 7542 wort niet natuerlic geeyndt Item inden
 7543 eersten die werckinghe der hetten twelc
 7544 cout ende vucht is verkeertse inder natu-
 7545 ren van fleumen Inden anderen dat heet
 7546 ende vucht is gaet in die nature des bloets
 7547 Ende dat heet ende droghe is dat wort colera
 7548 ende dat cout ende droghe is gaet inder natu-
 7549 ren van melancolien alsulc is die voert-
 7550 ganc Inden eersten die fleume als een hu-

7551 moer die half gecoect is Inden anderen
 7552 bloet wes cokinge is volmaect Ten der-
 7553 den colera wes cokinghe gaet ouer dye
 7554 getempertheit Ten lesten die melanco-
 7555 lie ende is dat aerdichste deel als een hef-
 7556 fe inden wesen coemt | si voirt waer af dat
 7557 die regel alsulc is als auicenna seyt Dat
 7558 die winninghe der elementen is recht een
 7559 wederboechsom want vander luchten wort
 7560 vier ende also verkeert die winninge van de-
 7561 sen sommige is recht ende niet wederboechlic
 7562 want ouermits cokinghe soe wort fleu-
 7563 me bloet mer niet verkeert | ende also oec van
 7564 bloede wort colera ouermits grote het-
 7565 ten die humore drogende ende subtijl ma-
 7566 kende mer niet verkeert alsoe oec ouermits
 7567 verbarninghe wort die colera melancolie
 7568 ende niet verkeert aldus gheuallet oec inder
 7569 winninge der humoren alst geualt inder win-
 7570 ninghe des wijns vanden moste Als con-
 7571 stantinus seyt. Want als die moste heet
 7572 is so coemter een eenrehande scvum bo-
 7573 uen ende eenrehande aerdige substanci gaet
 7574 neder totten bodem | ende dat ander is wate-
 7575 rich na wes meerringhe die wijn is alte-
 7576 cranck inder substancien ende hoe dat hi meer
 7577 oudt is hoe dat hi heter wort om der reso-
 7578 lucien der watericheit Die vierde is pue-
 7579 richeit des wijns wanneer die cokinghe
 7580 vervult is. aldus inden humoren is een
 7581 deel begherende dat ouerste ouermits
 7582 hare lichticheyt als colera. Die ander als
 7583 die heffe wil nederwaert als die melanco-
 7584 lie | die ander is bliuende inder raeuwicheyt
 7585 als die fleume | die vierde is sangwis bli-
 7586 uende in sijnre suuerheit ende wert ghe-
 7587 puert van alle den anderen humoren noch-
 7588 tans en is geen bloet so puer ten is mit-
 7589 ten anderen humoren ghemengt want
 7590 van hare menghinghe so verwandelt die

7591 gedaente ende die verwe want is daer co-
 7592 lera toe gemengt so wortet root vander
 7593 melancolien swart | vander fleumen wate-
 7594 rich ende scumich.
 7595 Dat vij. capitel vant bloet
 7596 **31** Dat bloet als ysidorus seyt heeft sinen
 7597 naem ghenomen vanden griecten
 7598 daer om dattet staende hout ende doet groy-
 7599 en ende doet leuen dat is dattet leuen confir-
 7600 meert ende het hiet sangwis alst inden liue
 7601 is ende alst daer wt is so hyetet cruor daer
 7602 alst lopende wt gelopen of ghetogen is
 7603 soe vallet | ander luden hieten sangwis
 7604 soet dat is suauis daer om dattet inden sma-
 7605 ke ende inden tast suet is | ende daer en is geen
 7606 bloet puer ende gans dan inden iongelin-
 7607 ghen want die meysters segghen dat dat
 7608 bloet geminret sal werden bijder etaten
 7609 dat is bijden ouderdom waer af dat beuin-
 7610 ghe is inden ouden om gebrecs wil des
 7611 bloets want dat bloet is properlic besit-
 7612 tinge des moets of is passie | daer af ist
 7613 in ghewoente der wiuen als si rouwich
 7614 sijn dat si haer wanghen scoren ende riten |
 7615 waer af datmen oec purpur cleder ende pur-
 7616 pur bloemen op die doden leyt | want wan-
 7617 neer si doot waren doe beteykende si coe-
 7618 nicheit in haren bloede | hier toe ysidorus
 7619 libro x. capitulo ij. Want dat bloet is der naturen
 7620 vriendeliker onder die iiij. humoren dan
 7621 enich vanden anderen Als constantinus seyt
 7622 Om dies wil dattet ghelijc ende volcome-
 7623 lic ghecoect is welke cokinge maect die
 7624 getemperde hetten wt puerre ende luchtig-
 7625 ger materien totten voetsel des lichaems
 7626 bloet | als constantinus seyt Dat een is na-
 7627 tuerlic ende dat ander onnatuerlic ende voirt
 7628 dat natuerlic deen is is ghehouden in-
 7629 den arterien ende dat ander inden aderen
 7630 ende dat inden arterien is dat is clerre sub-

7631 tijlre roder warmer ende inden smake soe-
 7632 ter | ende het is scarper inden smake dan dat
 7633 ander ende het is heter om dattet der herten
 7634 ende den geesten also nae is ende is daer om
 7635 subtijlre om die hetten des herten die dat
 7636 subtijlt ende dunnet | ende dat is daer om | om
 7637 dattet al swetende ouermits den dicken
 7638 rocken der arterien lichtelic gliden mach
 7639 inden anderen leden ende het is claeerre om
 7640 die doecht van colera in hem ist scarper om
 7641 die meringe der hetten ende dat bloet dat
 7642 inden aderen gehouden is dat is heet ende
 7643 vucht middelbaer tuschen grouen ende sub-
 7644 tilen ende inden smake ist seer soet | ende het
 7645 derft alle quade roke ende wort haest ghe-
 7646 coaguleert alst wt gaet waer af dat alsulc
 7647 bloet beteykent ghetemperde leuer en-
 7648 de ist subtijl ende waterich ende van ghenen
 7649 goeden roke noch van soeten smake dat
 7650 is een teyken datter toegemengt is van-
 7651 der andere quader humoren die dat also ge-
 7652 uenijnt heeft ende onedelt thans in onna-
 7653 tuerliken bloede dat aldus geseyt wort
 7654 of het is van sinen geslacht als inden ma-
 7655 laetschen ghecorrumpeert om der onbequa-
 7656 meliker materien daert wtgenomen is
 7657 ende om die vreemde humoer daert mede
 7658 gemengt is een luttel coleren of der ande-
 7659 re humoren die dat ghemengde venijnt
 7660 ende venijntet mitten pueren bloede ende trec-
 7661 ket inder gelikenis sijre ghedaenten | hier
 7662 toe constantinus in pantegni xxiiij. capitulo Aris-
 7663 totilis set ander proprieteyten vanden bloe-
 7664 de in libro iij. der dieren | ende seyt alle dier heb-
 7665 bende bloet dat heeft leuer ende hart waer
 7666 af alle dieren die gheen bloet en hebben
 7667 sijn minre van lichaem ende van doechden dan
 7668 die ander die bloet hebben ende als men
 7669 tvleysch af snijdt soe gater tbloet wt ten
 7670 si dat si doot is of ghecorrumpeert Item

7671 in allen dieren dat van goeder disposici-
 7672 en is daer is middelbaer bloet want niet
 7673 alte vele als dye nuwen wijn drincken
 7674 noch niet te luttel als die vette sijn van li-
 7675 chaem want die dieren die alte vet sijn van
 7676 lichaem sijn van luttel bloets want alsoe
 7677 vele als die vetticheit wasset alsoe vele
 7678 minret dat bloet Item alle lichaem dat
 7679 sangwijn is vervult haestelic ende sonder-
 7680 linge bijden benen | die mensche heeft een
 7681 seer subtijl bloet bij dat die ander dieren
 7682 doen der welker bloet swarter is ende dic-
 7683 ker dan dat menschen bloet ende sonderlin-
 7684 ghe dat bloet vanden stier ende vanden e-
 7685 zel ende dat bloet is dicker beneden inden
 7686 lichaem dan bouen. Item wanneer dat
 7687 bloet ghewonnen wort sal seer dye sake
 7688 der suucten wesen want het wort gedunt
 7689 ende het wort waterich. Ende daer om
 7690 bij auonturen sweet die mensche bloet |
 7691 ende dat is als ic waen om die oueruloy-
 7692 ende oueruloedicheit der lopende bloets
 7693 vanden welken haer die natuer ontcom-
 7694 meren wil ende werpt die watericheit van
 7695 haer totten ouersten der huut ende drijft-
 7696 se wyt mitten sweet Item wanneer een
 7697 mensch slaept so sal daer bloet wesen int
 7698 openbaer seer luttel ende dat en is gheen
 7699 wonder want dan wert weder roepen van-
 7700 der naturen totten binnensten tot enen hul-
 7701 pe der natuerliker doechden op dattet sijn
 7702 werckinge wercken mach ouermits sijn-
 7703 re hulpen want dan gaet te gronde tot-
 7704 ten binnensten ende dat vterste des lichaems
 7705 blijft bleke ende sonder bloet ende daer om
 7706 vallet bij auonturen als men enen men-
 7707 sche prekelde in sinen lijf als hi sliep daer
 7708 en soude alsoe veel bloets niet wt gaen
 7709 als of hi wakede Item men seyt aldair
 7710 waert dattet bloet wel ghecoect waer so

7711 wert daer smeer van ende dat bij auon-
 7712 turen want sijn smericheit wort ghecoa-
 7713 guleert ouermits ghetemperder cokin-
 7714 ghe ende ghewittet wort in smeer ende
 7715 in vetticheden verwandelt Item wanneer
 7716 dat bloet verandert wort vanden lope sijn-
 7717 re naturen ende dattet gecorrumpeert soe
 7718 scheytet vander maghen ende vanden nazen
 7719 ellendich Item wanneer dat bloet vuylt
 7720 in enich lit ten si dattet mit consten of van-
 7721 der naturen wtgedeylt wort so wert daer
 7722 een venijn wt ende wort verkeert in etter hier
 7723 toe aristotiles libro iij. Item seyt hi daer libro
 7724 xij. Die aderen sijn vaten des bloets vten
 7725 welken openbaert dattet bloet is die les-
 7726 te spise eens diers dat bloet heeft Item
 7727 dat bloet is oeck vriendelic der naturen
 7728 ende een dier dat geen bloet en heeft wort
 7729 daer mede ghespijst twelc ouerdraecht
 7730 mitten bloede | alst schijnt inden wormen
 7731 ende inden vliegen die dat bloet suken vten
 7732 vleesch ende daer wt trecken si haer voet-
 7733 sel | daer om ist dattet dier van desen spi-
 7734 sen niet geuoedt en wert so wortet mager
 7735 ende van quader sceppenis ende wanneert ge-
 7736 spijst wort soe wasset ende wert van goeder
 7737 standenissen ende disposicien ouermits voet-
 7738 sel sulker spisen. ende waert dat dat bloet
 7739 daer claer ende goet waer so sal dat lichaem
 7740 gesont wesen ende ist quaet bloet so sal dat
 7741 lichaem ongesont wesen Item een aer-
 7742 dich bloet wort haest bewrongelt om die
 7743 beroeringhe der vuchticheit | want alle
 7744 dier hebbende subtijl bloet ende suuer en-
 7745 de warm dat heeft beteren sin dan die an-
 7746 der dieren suuer bloet subtijl ende watm³² ende
 7747 dat vanden meesten beroeren is dat is be-
 7748 quaemste inden verstande Item alle dieren
 7749 dat gheen bloet en heeft is meer veruaert
 7750 dan dat bloet heeft Ende daer om dat su-

7751 uer bloet heeft warm ende licht en wert niet
 7752 licht veruaert. Item tbloet van enen stier
 7753 wort eer bewronghelt van enich ander
 7754 bloet | dat bloet van allen dieren wort ge-
 7755 coaguleert nae meer ende nae min sonder
 7756 des herten ende des hasen ende die hem ge-
 7757 lijck sijn inder naturen der welker bloet niet
 7758 ghecoaguleert en wert | als aristotiles seyt
 7759 Stieren bloet als die selue seyt in libro xij.
 7760 Het is van snelre coagulacien dat verren
 7761 bloet | ende dat is bij auonturen om sijnre
 7762 groter hetten wil ende droechten want een
 7763 toge bloets vanden verre ghedroncken
 7764 doot gelijck venijn | waer bi men seyt van
 7765 enen filosoeph. Dat doe hi enen toge
 7766 daer af ghedroncken had dode hi hem
 7767 seluen Item die selue seyt in libro xij. Tbloet
 7768 is heter in die rechter side dan in die luch-
 7769 ter | ende daer om die crachte des warmes
 7770 bloets is die rechter hant starker ende ge-
 7771 ringher wat te doen dan die luffer waer
 7772 af aristotiles seyt libro i. Dat die leeuwe si-
 7773 nen rechteren voet eer roert dan die luf-
 7774 ter | ende ouer die amphorismen seytmen |
 7775 dat een wijf die kint draecht die haeste-
 7776 lic geroepen wort van yemant roert den
 7777 rechteren voete eer dan si den lufferen
 7778 doet ende dat is om des warmes bloets
 7779 wil twelc volcomeliker werct als si een
 7780 knechtken ontfanghen heeft Item men
 7781 seyt inden seluen boeke dattet bloet is die
 7782 eerste ende die voerste materie des her-
 7783 ten ende der leuren want dat hert is hol
 7784 om dat bloet te meer te vatten ende te hou-
 7785 den ende het is dicke om dat bloet³³ te bat
 7786 te verwaren ende in ghenen lede en is
 7787 bloet sonder aderen dan int hart alleen
 7788 ende het gaet vander herten ouermits
 7789 sommige aderen tot anderen steden des
 7790 lichaems ende tbloet en comt vanden an-

7791 deren steden ter herten niet want het is
 7792 dye fonteyn ende beghinsel des bloets
 7793 ende het is dat eerste lit dat bloet grijpt
 7794 ende dat wort gheopenbaert vter ana-
 7795 thomyen want die eerste eyndinge des
 7796 herten openbaert bloedighe | want na a-
 7797 ristotiles soe ontfaet dat hert dat eerste
 7798 bloet ende daer om wortet midzen ghe-
 7799 set op dattet dat bloet ouer al storten mach
 7800 als van midzen ende vanden centro tot
 7801 alle den anderen leden want hi seyt dat-
 7802 tet hert is dat middelste van allen dieren
 7803 vanden welcken coemt dat beroeren sin
 7804 ende leuen alre dieren ende daer om is
 7805 een hart in allen dieren die leuen in heb-
 7806 ben ende bloet want het is van node tbe-
 7807 ghin des bloets ende niet die leuer. De-
 7808 se dinghen seyt aristotiles opentlijck libro
 7809 xij. Al ist vanden beghin des bloets et
 7810 cetera In eenre andere maniere is ghe-
 7811 screuen inden boeke der meysters in me-
 7812 decinen. Mer van desen twist en achten
 7813 wi niet want hare beyder waninge dunct
 7814 ons moghelic nae onser meyninghe te
 7815 verstaen. Daer om vergadere inden sin
 7816 mit corticheden vten sentencien der voer-
 7817 screuen auctoren dat bloet is natuerlick
 7818 puer warm vucht subtijl soet sielic voe-
 7819 delic ende behoudende dye natuerlike
 7820 crachten ende stoel der sielen ende die daer
 7821 in te behouden | het volmaect die ioecht
 7822 ende het verandert die complexi | het be-
 7823 hout die crachte des harten ende der gee-
 7824 sten | het is verblidende ende het is dye
 7825 min verweckende | het verwet die ouer-
 7826 ste delen des lichaems sonder ghietin-
 7827 ghe het is ghesont ende getempert het
 7828 behout die ghesondicheit mer alst ghe-
 7829 corruppeert is soe brenghet corrupci in
 7830 alst schijnt in lepra dat is malaetscap die

7831 een corruppeert bloet is inden fonteyn-
 7832 nen ende mit anderen humoren gemengt
 7833 Constantinus seyt dattet bloet vanden
 7834 duuen of vanden swaluwen wtgheto-
 7835 ghen vanden rechteren vloeghel ende warm
 7836 ³⁴in dat oghe gedropen wisschet af die
 7837 smetten der ogen want dat bloet is seer
 7838 vuerich ende scheydende | als commen-
 7839 tator daer seyt in viatico inden tractaet
 7840 vanden doeken ende den smetten der o-
 7841 ghen int eynde.
 7842 Dat achte capitel vande quade eyghen-
 7843 dome of gheneghentheit des bloets.
 7844 ³⁵Het sijn sommighe proprieteyten
 7845 vanden bloede dye min te prisen
 7846 sijn dan die voerscreuen sijn want hoe dat-
 7847 tet bat ghedisponseert is hoe dattet der
 7848 naturen vriendeliker ende nutter is en-
 7849 de hoe dattet meer ghecorrumpeert is
 7850 | hoe dattet scadeliker is ende hoe dattet
 7851 den lichaem swaerre passie in brengt | want
 7852 die quaetheit der andere humoren is den
 7853 bloede toe gemengt om die vriendelich-
 7854 eit sijns totter naturen ende en openbaert
 7855 hem niet so schier ende daer om die na-
 7856 tuer dye haer niet wachtende en is van
 7857 hare quetsinghe en ontsiet hoer sculen-
 7858 de quaetheit niet. Alst schijnt in febribus
 7859 emitriceis ende in anderen die gemengt
 7860 sijn inden welcken die rode colera totten
 7861 bloede ghemencht is | dye en openbaert
 7862 der naturen noch den oerdel des meys-
 7863 ters so schier niet Als galienus seyt ouer
 7864 die afforismen Is dat sake dattet bloet ouer-
 7865 uloedich is inden lichaem so maectet men-
 7866 struosighe passien inden menschen ten si
 7867 dattet die natuer of die medecijn haeste-
 7868 lic wt werpt Alst schijnt inden menstru-
 7869 alighen bloede twelc is dattet ouer tijt
 7870 gehouden wort so maket vele siecten in-

7871 den vrouwen | onderwijlen smoringhe
 7872 der gheesteliker leden onderwijlen wa-
 7873 tersucht | onderwijlen frenesye ende oec
 7874 passien diemen niet sien en mach wan-
 7875 neer dat bloet te langhe gehouden wert
 7876 ende het ouer alle dat lichaem gheseynt
 7877 wort alst in galienus boeck claerliken ge-
 7878 houden wert als in passionarum ende dye
 7879 ouerste boete daer teghen waer datmen
 7880 dat bloet haestelike purgeerde ende wt
 7881 brocht | want het en is gheen wonder dat
 7882 alsulke ghecorrumpeerde bloet sijns sel-
 7883 ues subiect daert in is quetsset ende quel-
 7884 let want het verderft wel een vreemt sub-
 7885 iect wonderliken seer | want als ysidorus seyt
 7886 libro x. capitulo ij. Dat dat menstruoës bloet e-
 7887 nige coernen raecte daer si wiesen si sou-
 7888 den te niet gaen ende veruaren | het verdor-
 7889 ret dye mosten ende die cruden werden
 7890 daer af verminret | die bomen verliesen
 7891 haer vruchten | het maect dye metallē
 7892 swart ende datter die honden of aten si sou-
 7893 den verwoet werden Dat lijm van aspal-
 7894 cum datmen niet dissolueren en mach mit
 7895 yser noth³⁶ mit wateren wort dat besmet
 7896 mit desen bloede het sal gesceyfelt wer-
 7897 den | als ysidorus dair seyt Dat dit bloet
 7898 wort vergadert wt ouerulodiger vuch-
 7899 ticheit ende crancker hetten inden licha-
 7900 men der wiuen daer om dat dye natuer
 7901 niet beswaert werden en soude daer af in-
 7902 der moeder als inden bodem vanden sce-
 7903 pe vanden welken ist dattet daer deghe-
 7904 liken wt ghedreuen wert | ende dan ghesu-
 7905 uert dat verlicht alle dat lichaem ende maect
 7906 die moeder abel totter ontfangenis waer
 7907 af dat aristotiles seyt libro ix. Dat menstru-
 7908 um dicwijlste coemt inden wiuen int eyn-
 7909 de vander maent ende dan ist nvt wtge-
 7910 dreuen alsulken bloet want als die sel-

7911 ue seyt libro xvi. Dat dat menstruoës bloet
 7912 en heeft genen sekeren omloep vander
 7913 tijt mer int meeste deel comet als die ma-
 7914 ne minret ende dat is te recht want dan
 7915 sijn die lichamen der dieren coudste want
 7916 in gheenre tijt en is die lucht couder ende
 7917 dat bloet wort verandert ende daer wort
 7918 van die menstrualighe oueruloedicheit
 7919 ende wort die dan verdreuen alsulke yde-
 7920 linghe is dan louelic ende te prijsen en-
 7921 de si is natuerlic want ist ouer die tijt an-
 7922 ter het sal ghehouden werden om dye
 7923 grofheit des bloets of om die nauwich-
 7924 eit der moeder of dat sijs van haer niet
 7925 steken en kan dat die moeder so cranc is
 7926 waer af dattet lichaem der vrouwen be-
 7927 swaert mit menigen moyselen ende siecten
 7928 twelc waer is vanden vierthienden iaer
 7929 totten vijftichsten iaer want inden meys-
 7930 kens sijn die toepaden enghe ende dye
 7931 macht cranck ende vanden vijftichsten
 7932 iaer voert soe minret dat bloet ende be-
 7933 ghint te couden die cracht ontgaet hem
 7934 die hetten bestaet te laeuwen of wort ver-
 7935 derft | waer af dat dese twee ouderdom
 7936 als voer xiiij. ende nae vijftich sijn vry van
 7937 dier suucten het en waer harde zelden |
 7938 nochtans hout die natuer dat menstrua-
 7939 lich bloet nader ontfangenis om des
 7940 voetsels wil der drachten ende om dye
 7941 behoudinge des ontfangenis | waer af
 7942 aristotiles seyt libro xv. Dat menstruum is bloet dat
 7943 niet puer en is mer het behoeft een verdu-
 7944 winghe die werckende is dit bloet ghe-
 7945 mengt mit sperma is spise inden diere |
 7946 want een wijf die dicwijle die lopinghe
 7947 heeft nader ontfangenis pleecht die dracht
 7948 te misdraghen of die dracht wort cranck of
 7949 sterft ende dat is daer om dat hem sijn voetsel
 7950 genomen is want alst menstrualich bloet op-

7951 houden wort dat is teyken dat die vrouwe
 7952 ontfangen heeft nader voerscreuen saken ende
 7953 datter ouerloept vanden menstrualighen
 7954 bloede wort totten voersten ghetogen dat-
 7955 ter melc af comen soude want die mate-
 7956 ri des melcx is bloet dat inden borsten ge-
 7957 coect is. Als aristotiles seyt libro xv. et xviiij.
 7958 Dat melc is verduut bloet ende niet ghecor-
 7959 rumpeert. Item het is noot dat die vloy-
 7960 inghe des bloets werckelic inden lichaem
 7961 si eer die vrouwe mit kinde werden mach
 7962 Als aristotiles seyt libro xv. ende constantinus ge-
 7963 likerwijs dat een boem eerste bloyen moet
 7964 sal hi vrucht dragen Item wanneer sulke
 7965 natuerlic lopinge coemt so vallet altoes
 7966 inder outheit der manen na dien dat die eta-
 7967 te den wiuen becoemt Item die voghelen
 7968 noch die dieren en hebben alsulke lopin-
 7969 ge niet | want alle haer oueruloedicheyt
 7970 gaet in plumen ende in vederen ende in haren
 7971 als aristotiles seyt Item ausus seyt dat die
 7972 vrouwen die vele arbeyden hebben selden
 7973 menstruum. mer die vele rusten ende vele e-
 7974 ten die oeck saftelic leuen die behoeuen
 7975 veel purgacien Item wanneer alsulc bloet
 7976 ouermits coutheden of vetticheden die
 7977 de monden der aderen toe bijnden niet te
 7978 degen wt en coemt so soeket ander wegen
 7979 om wt te comen als die aderen der nazen
 7980 ende der aenbeyen die welke ist dattet dye
 7981 gesloten vijnt so schietet totten anderen
 7982 leden ende brengt der naturen sware passie in
 7983 want alsulke wiuen als constantinus in via-
 7984 tico seyt liden ghebreck vanden appetijt |
 7985 want si scuwen goede spise ende si begeren
 7986 puluer van asschen ende van tegelen ende de-
 7987 ser gelike want dat bloet alsoe ophouden
 7988 wort verkeert in enen aerdigen ende ponti-
 7989 ken venijnden roke ende als die inden mont
 7990 der magen gegrepen wort so wort die re-

7991 delike appetijt omgekeert ende die onre-
 7992 delike appetijt wort dair gewonnen wair
 7993 af dat alsulke lichamen sijn bereyt totten
 7994 groten suucten.
 7995 Dat ix. capitel vander fleumaten dats daer
 7996 vuchticheit dander elementen bouen gaen-
 7997 de is
 7998 **37** Fleuma na iohannem is een humoer
 7999 half gecoect ouermits werckinge der on-
 8000 volmaecter hetten die ghewonnen is wt
 8001 couder ende vuchter materien Ende aristotiles libro
 8002 xv. Fleuma is oueruloedicheit der spisen
 8003 die niet verduut en wert want die materi van-
 8004 den bloede ende vander fleumen is alleens
 8005 mer si schelen na meerre of die minre co-
 8006 kinge want vander fleumen wort bloet om
 8007 die breeder intencien der werckender het-
 8008 ten nochtans niet verkeert | soe en wort dat
 8009 bloet in fleuma niet verkeert gheliken dat
 8010 colera wort verkeert in melancolien mer niet
 8011 verkeert als auicenna seyt Fleuma is na-
 8012 tuerlic een coude humoer vucht ende onsm-
 8013 kende die welke natuer beueelt dat si bi-
 8014 den leden verduwet sel werden op dat wt
 8015 dier verduwinge tlichaem geuoedt mach
 8016 werden het is te mercken dat die fleume
 8017 die een is natuerlic ende die ander onnatuerlic
 8018 Die natuerlic is coudt ende vucht inder ver-
 8019 wen wit inder substancien vloyende inden
 8020 smake luttel soete of altemael onsmake-
 8021 lic nochtans wort si inder leueren gheuoedt
 8022 of gewonnen dair die stoel der hetten is mer
 8023 si is nochtans abel dat in bloede verwandelt
 8024 mach werden ende als die volmaecte verwan-
 8025 delinge veruullet is daer wort dat lichaem
 8026 af staende gehouden Item al is dat sake dat
 8027 fleuma van haer seluen grof si nochtans o-
 8028 uermits die groticheit der hetten die de ver-
 8029 kerende is die is die forme ende smake des
 8030 bloets die soet is ontfangende alst schijnt

8031 inder fleumen die soet is | ende daer om want
 8032 die fleume den bloede also nae is so be-
 8033 hoeuen alle die leden der fleumen ende
 8034 daer om heeft die wise natuer die ghe-
 8035 daen bijden bloede mitten aderen alle des
 8036 lichaems mede ouer te liden om nutscap-
 8037 pen wil ende oec van noods wegen | want
 8038 als constantinus seyt Als daer tbloet ge-
 8039 breect so verduut dye hetten die fleumen
 8040 daer af meent si die lede te voeden want
 8041 in dien is fleuma edelre dan die colera ende
 8042 dan die melancolie | want si en mogen niet
 8043 recht ghemaect werden dat wt hem bloet
 8044 mochte werden ouermits wes hulpe al-
 8045 le die lede des lichaems geuoedt mogen
 8046 werden ende haer teghenwoerdicheit is
 8047 oec noot mitten bloede | op dat die hetten
 8048 des bloets ghetempert mach werden ende
 8049 mitter verschicheit der fleumen so wort die
 8050 dickicheit des bloets gehouden in getem-
 8051 pertheden ende also wort dat voetsel des
 8052 bloets alle die leden ouergedragen Ende
 8053 het is oec oerbaerlic dat die iuncturen der
 8054 leden ende die andere beroerlike delen mit
 8055 hare vloyender vuchticheit vucht ghe-
 8056 maect mogen werden op dat si niet ghe-
 8057 traecht en sullen werden vander hetten des
 8058 beroerens of vanden heten bloede ouer-
 8059 mits enige gheual van haren officien of
 8060 dat si becommert mochten werden ouer-
 8061 mits droechten die daer toe quaem Item
 8062 daer sijn vier specien der onnatuerliker fleu-
 8063 men | want si is acetoes dat is suerach-
 8064 tich cout ende droge om datter melancolie
 8065 toe gemengt is gesouten hete ende droge
 8066 om der venijndicheit der roder coleren |
 8067 soet om der ghelikenisse des bloets die
 8068 glasen is thans gheseyt om der gelikenis
 8069 der glasiger verwen ende alsulke wort al-
 8070 te mael verneerret³⁸ vander hetten | ende daer om

8071 is dese swaerre te verduwen dan alle dye
 8072 ander Dese humoer is dat sake dat si ghe-
 8073 corruppeert is so wint si menigerhande
 8074 suucten inden liue | wes oueruloyicheyt
 8075 bekent wort bi diuerschen dingen ende vele
 8076 Als constantinus seyt Want hi is waerlic
 8077 een fleumaticus die swaer ende traech is in-
 8078 den lichaem ende die plomp inden sin is ver-
 8079 ghetel inden gedacht morwe inden vley-
 8080 sche ende vloyende | doncker inder verwen | wit
 8081 inden aensicht | blode inden vechten | vol
 8082 van spuwen ende van razemen traech ende sla-
 8083 perich | van cleyne begeerten | van luttel
 8084 dorsts ten waer gesouten fleume. want
 8085 dan wort die soutige smake inden mon-
 8086 de gheuoelt om der toe menginge der
 8087 warmen humoren | inden haer is hi saeft
 8088 blonde ende slap | wes pols weeke is grof
 8089 ende lanzem die vrijn wit dicke raeuwe ende
 8090 ongeuerwet | sijn grootheit van persoens
 8091 wegghen is vet ende grof inden vtersten leden
 8092 als in armen ende in benen cort wes huut
 8093 slecht ende saft is mit luttel haers | hem dro-
 8094 met veel van golvinghe van wateren ende van
 8095 regen ende van varinge inden scepen ende
 8096 van swemminge Alsulke menschen plegen
 8097 garen coude suucten te krijgen ende becom-
 8098 mert te werden mit sulker siecten ende sonder-
 8099 linge des wijnters | want in dien tijden die
 8100 qualiteyten der fleumen als die coutheit ende
 8101 die vuchticheit werden dan groot Als con-
 8102 stantinus seyt | soect bouen vanden proprie-
 8103 teyten der coutheit ende der vuchticheit.
 8104 Dat x. capitel van colera dats daer hetten ende
 8105 droecheit dander elementen bouen gaende is
 8106 ³⁹COLera na ysidorum is gehyeten dair
 8107 om colera want si inder colerigher hu-
 8108 moren die getempertheit bouen gaet vander
 8109 colera so is die een natuerlic ende dye ander
 8110 onnatuerlic | die natuerlic is die gene die

8111 natuerlic hete ende droghe is subtijl inder
 8112 substancien | inder verwen root ende claer In-
 8113 den smake bitter mit eenrehande scar-
 8114 picheit ende hoe dat die warmer is hoe die
 8115 roder is inder verwen | ende inden smake bit-
 8116 tere die welke als die gewonnen wort in-
 8117 den lichaem wort gedeylt in tweën delen
 8118 vanden welcken dat een gaet mit sanguis
 8119 ende dat ander deel wort ouer geseynt totter
 8120 gallen ende dat dat mit sanguis gaet schiet
 8121 mit hem doer om hulpe wil want het was
 8122 noot dat si totten bloede gemengt wert
 8123 om dat bloet te punt te brengen om dye
 8124 lede van coleren te temperen ende die te voe-
 8125 den want in desen bloede moet die rode
 8126 colera werkeliken wesen na betameliken
 8127 proporcion dat is delen der leden | het helpt
 8128 oec op dat dat bloet gesubtijlt wert op dat-
 8129 tet lichteliken gangen mach doer die en-
 8130 ge toepaden totten binnensten des lich-
 8131 aems om die te voeden Dat ander deel dat tot-
 8132 ter gallen ghetogen wert dat wort voert
 8133 tot haer geseynt om der noot wil ende oec om
 8134 der hulpen wil want het was noot om die
 8135 sueringe van alle den lichaem ende om die
 8136 voedinge der gallen | het helpt oec om die
 8137 mage ende die darmen te verwarmen ende te ste-
 8138 ken op dat sise ontlasten mogen vanden o-
 8139 ueruloedigen ende daer om valt dicwijle tor-
 8140 cioen des buucs ende zericheit ende die pas-
 8141 si die van colera coemt want die wech wort
 8142 bestopt tusschen der gallen ende den darmen
 8143 Innaturalis dat is die onnatuerlike co-
 8144 lera is | die welke wtgaet vander naturen
 8145 om enich vreemde dinc dat haer toe gemen-
 8146 get is want is si gemengt mit colera citri-
 8147 na dat is gheel colera so is si min deerlic
 8148 ende min hete dan die ander ende ist sake dat fleu-
 8149 ma is van grouer wesen ende dicker so coem-
 8150 ter af colera nitellina⁴⁰ | dese twe specien sijn

8151 bekennt Die derde colera of die derde spe-
 8152 cie van colera diemen prassina hiet inder
 8153 verwen groen ende bitter ende scarp als een
 8154 cruut datmen prassium hiet of marrubium ende
 8155 alsulke colera wasset inder magen den genen
 8156 die steeds veel heter cruden besighen als
 8157 porreyden oniuyn loke kerse die raeuwe
 8158 sijn ende deser gelike | ende bij auonturen van
 8159 sulken groenen cruden trecket die crachte
 8160 na hem | ende also ist galieno gesien ende auicen-
 8161 nen wast gesien dat die colera prassina wert
 8162 gewonnen wt colera vitellina wanneer dat
 8163 si alte seer verbarnt wort ende als si verbarnt
 8164 wort so maecter die verbarninge in hair een
 8165 zwarticheit vten welken mitter geelheyt
 8166 gemengt coemt een groenicheit | mer co-
 8167 lera eruginosa is die vierde speci die wel-
 8168 ke ghewonnen wort wt colera prassina o-
 8169 uermits die binnenste verbarninge ende wan-
 8170 neer si also vele verbarnt is dat haer vuch-
 8171 ticheit ghedroecht wert so neyght haer
 8172 verwe ter witticheit | als is asch verwe
 8173 want die hetten in enen vuchten lichaem maect
 8174 eerst een swaricheit⁴¹ daer na als alle die
 8175 vuchticheit verteert is so wertet witter als-
 8176 men sien mach inden houten die welke eer
 8177 si verkeert werden in asschen werden si verkeert
 8178 in colen die coutheit doet dattet verkeert | in-
 8179 der vuchticheit maect si een witticheit ende
 8180 inden drogen maect si een swarticheit | de-
 8181 se leste is quader dan alle die ander en-
 8182 de venijnder | wes venijnde ghedaente
 8183 brengt quade ende dode passie in als crispi-
 8184 nam ende noli me tangere | ende deser gelike
 8185 ende die natuerlike colerighe humoer die
 8186 eynden der naturen niet bouen gaende is die an-
 8187 der humoren subtilende ende die verduwin-
 8188 ge starckende ende is die heffen ende die onrey-
 8189 nicheit suuerende ende is dat lichaem nader
 8190 lengden ende der breedten wtstreckende ende

8191 maect moedicheit ende coenheit ende maect
 8192 lichticheit ende beroericheit ende is oec hae-
 8193 stelic verwect totter gramscap ende totter
 8194 wrake ende doet voirt comen den appetijt
 8195 totter oncuusheit ende helpt die cracht die
 8196 verdreuen is | ende si dunnet die groue ma-
 8197 teri ende si is wtstreckende ende ouerghieten-
 8198 de vanden center al totten circumferencien
 8199 ende si verwandelt die verwe nae ghelen
 8200 of nae swarten int ouerste vander substan-
 8201 cien waer af dat die colerici pleghen ghe-
 8202 meynliken toernich te wesen quadertie-
 8203 ren in horen moede licht onstadich quaet
 8204 lanc inden lichaem dun ende magher donc-
 8205 ker bruun van verwen swart inden haer ende
 8206 cruust ruuch heet inden tasten van starcken
 8207 pols ende gheringhe haer vrijn is dvn in-
 8208 der substancien ende subtyl vuerich inder
 8209 verwen blinckende ende claer Dese colera
 8210 is dat si in enigen deel ghecorrumpeert
 8211 is so brengt si den lichaem quade zuuc-
 8212 ten in vander welker dit die gemeyn tey-
 8213 ken sijn Als constantinus seyt in panteg-
 8214 ni libro ix. capitulo ij. Is dat sake datter gecor-
 8215 rumpeerde colera bouen gaet so sal dye
 8216 huut gheel of cytrijn wesen Ende daer sal
 8217 wesen ghebreck der begherender doecht
 8218 ende inden monde wort bittericheit ghe-
 8219 uoelt also dat die soete dingen bitter schi-
 8220 nen ende die smakende onsmakende stekin-
 8221 ghe ende hetten of barninghe inder magen
 8222 van warmen roke purgerende die zenen
 8223 der magen ende die bitende walghinge mit
 8224 coleriker coringhe dat spekel der tonghen
 8225 is droge wt couden heten die de arterien
 8226 des stroetgaets droge maect ende verteert
 8227 die substancialige humoer bijden zeenen
 8228 der tonghen holheit der oghen mit enen
 8229 vuchten aensien | die pols subtyl snel ende
 8230 dicke | die vrijn heet ende root swaren hoeft-

8231 sweer | wakinge | vreemdicheit des ghe-
 8232 dachts veruaerlike visioenen of droem
 8233 inden slape | die droemen vele van vuere
 8234 van blixem ende van anxteliker barninghe
 8235 der luchten twelc gheschiet van enen vieri-
 8236 ghen roke die de herssen begheert en-
 8237 de die ymaginaci diese verwandelende is
 8238 Dat elfte capitel van melancolie | dats daer
 8239 coutheit ende droechte dander elemen-
 8240 ten te bouengaen
 8241 ⁴²Melancolie is een dicke humoer ende
 8242 grof die ghewonnen is wt heffen
 8243 ende vulnissen des bloets ende wort geseyt
 8244 van melon in griex dat swart is in latijn
 8245 ende van colera dat is humor daer af hiet-
 8246 mense melancolia dat is swarte humoer
 8247 waer af datse die filosofhen noemen
 8248 colera nigra dat is swarte colera want ha-
 8249 re verwe neycht ter swarticheit Item die
 8250 melancolie die een is natuerlic ende die an-
 8251 der onnatuerlic Die natuerlike is cout ende
 8252 droghe die welke coemt van bloede | als
 8253 die heffen wort inden wijn wes substanci
 8254 dicke ende aerdich is welke smake is tus-
 8255 chen soeticheit ende dempericheit | ende een
 8256 luttel naden suueren smakende Dese melan-
 8257 colie wort in tween delen gedeylt vanden
 8258 welken die een blijft mitten bloede ende gaet
 8259 mede doer totten leden om nootsaken wil ende
 8260 om der hulpen wil het was noot dat si mitten
 8261 bloede gemengt wert op dat si dat bloet
 8262 bequaem maken soude om die melancolioes
 8263 leden te voeden | si helpt oec den bloede want
 8264 si maket dicke op dattet ouermits smel-
 8265 ticheit der verduwinge niet onder en vliege of
 8266 en ontvliege | ende dat ander deel wort ouer
 8267 geseynt totter milten oec om nootsaken wil
 8268 ende om hulpe ende dat was noot om der suue-
 8269 ringe wil van alle den lichaem ende om tvoetsel
 8270 vander milten ende alle des lichaems die hul-

8271 pe is op dat si vloyen mach totten mont
 8272 der maghen op dat si die starcken mach
 8273 ende dicken ende dat si daer een ioekinghe ma-
 8274 ken mach ende also sal si volmaken die bla-
 8275 singe ende sal mede wercken totter begeer-
 8276 ten des voetsels ende dat is der melanco-
 8277 lien datten bloede ouerulodich is ende
 8278 het wort voert ouer geseynt totter mil-
 8279 ten ende dat vander milten wtgaet is dat
 8280 twelc die milt niet en behoeuet tot horen
 8281 voetsel ende gelikerwijs dat die rode cole-
 8282 ra die mage helpt om die oueruloedich-
 8283 eit binnen te volbrengen als die melan-
 8284 colie helpt die appetitelike craft Item
 8285 bouen wort si gehieten heffe des bloets
 8286 billiker dan der coleren of der fleumen want
 8287 wederzweet ende wort gesceyden vanden
 8288 bloede ghelijc dat ypostasis der vrinen of
 8289 sedimen nedergaet inder liquoren dat is nat-
 8290 ticheit ende vander fleumen en zweet niet noch
 8291 neder en gaet om der slimicheyt ende der tay-
 8292 icheit also en doet oec vander colera om
 8293 hare subtijlicheit ende daer om hietse niet
 8294 heffe van colera of van fleuma ende die on-
 8295 natuerlike melancolie en is niet nader ma-
 8296 nieren van ypostasis of enige nedersinkin-
 8297 ghe of sittinge der heffen mer nader manie-
 8298 ren der verbartheit ende der asschicheit de-
 8299 se gheschiet in deser manieren Item die
 8300 hetten die alte seer werckende is inder
 8301 substancien van fleumen verbarntse ende o-
 8302 uermits die grote verbarninge verkeert sise
 8303 in verbarnder coleren ende is die humoer
 8304 eerst subtijl ende waterich wanneer die ver-
 8305 barnt wert soe wortse ghesouten ende is si
 8306 grof soe trect si ter zuericheit of ter dam⁴³
 8307 Item geuallet dattet bloet verbarnt wort
 8308 of tot asschen so wort sijn assche soutich
 8309 mit een cleynre soeticheit Mer wanneer
 8310 die natuerlike melancolie verbarnt wort

8311 die verbarninghe of die asch wort scarp
 8312 gelijc edic die welke die vliegen scuwen
 8313 om der quader luchten wil ende die scarp-
 8314 ste is dat is die quaetste ende is middelbaer
 8315 als si verbarnt wert grouer is van substan-
 8316 cien so sal die assche min scarp wesen mit
 8317 een luttel damperheden ende als dye op
 8318 die aerde vallet so ziedse seer weder op ende
 8319 doerschiet die lede myn noch si en is soe
 8320 quaet noch so venijnt niet noch si en doet
 8321 soe schier niet als die ander eerste Dese
 8322 swarte colera is der naturen viant ende
 8323 heeft quade dodelike qualiteyten ende
 8324 maect suucten dye ongheneselic sijn als
 8325 kanker malaetscap ende deser ghelijc om
 8326 datter vander asschen mede toe gemengt
 8327 is ouermits alte grote verbarninge der
 8328 fleumen des bloets ende der melancolien
 8329 Dese natuerlike melancolie wort quaet
 8330 ende onnatuerlic ghemaect ende mitter
 8331 fleumen ouermits der cokinghe so wor-
 8332 tet bloet ghewonnen ende vanden bloe-
 8333 de wort colera ghewonnen ende vter co-
 8334 lera coemt melancolie ende het is onmo-
 8335 ghelick voert wt haer enich humoer te
 8336 ghecrijgen Mer si wert slecht tot aschen
 8337 ende wt dier asschinge die de natuerlike
 8338 humoer venijndet die humoer wort al-
 8339 re quaetste voert ghebracht ende ghewon-
 8340 nen accidentaliken Als constantinus seyt
 8341 libro i. capitulo xxij. Wanneer deser humoren
 8342 enich is bouen gaende so sijn dit die tey-
 8343 ken. Inden eersten want die verwe der
 8344 huut wert verwandelt in swartichede of
 8345 in donckerheden | inden mont gheuoelt
 8346 hi enen zueren damperen aerdigen sma-
 8347 ke nader ghedaenten der humoren en-
 8348 de die sieke is veruaert in sinen moet son-
 8349 der enighe sake | waer af galienus seyt
 8350 Ist dat die vrese eens sieken duert sonder

8351 sake | die passi is melancoli want alle die
 8352 geen die dese passi hebben sonder sake sijn
 8353 veruaerlic ende dicwijle droeue ende dat coemt
 8354 wt melancoliker humoren die dat hart al-
 8355 soe bijnt ende dwinct ende als si aldus droeue
 8356 sijn vraechtmen hem wat si sijn al veruaert
 8357 ende waer om dat si also droeuen | daer en
 8358 weten si niet op te antwoerden Ende onder-
 8359 wijlen dunct hem die doot onredeliken bi
 8360 is sommighe sijn veruaert ende wanen datter
 8361 vianden bi hem sijn | sommige minnen den
 8362 doot ende begheren te steruen waer af ga-
 8363 lienus seyt i. passionarum Het en is geen
 8364 wonder die sieke is vander colera dat hi gro-
 8365 te droefheit of vermoedinghe des doots
 8366 liden sal want buten inden lichaem niet
 8367 anxteliker en is dan die donckerheyte der
 8368 huut vander colera want wanneer yet donc-
 8369 kers of duysters al is die melancolie ro-
 8370 ke die herssen opluuct so ist noot dat die
 8371 sieke veruaert si want die sake daer hi af ver-
 8372 uaert is die voert dye roke mit hem ter
 8373 herssen ende daer om droemt hi veruaerlike
 8374 dromen ende doncker mit quaden gesicht ende
 8375 stinckende inden roke ende inden smake suer-
 8376 achtich wten welcken alle die melanco-
 8377 like passie coemt ende wasset Item wanneer
 8378 alsulke sieken screyen ende droeuen om een-
 8379 re vroliker saken ende verbliden hem van een-
 8380 re droeuer saken so sijn si mamaci⁴⁴ ende me-
 8381 lancolici Item alsulke sieken spreken daer si
 8382 swigen souden ende si swighen als si spre-
 8383 ken souden Item sommige wanen dat si
 8384 sijn een aerden vat ende duchten dat si ge-
 8385 raect sullen worden ende si dan breken sullen
 8386 Item sommige wanen dat si die werelt in
 8387 haer hant beluken sullen ende alle dingen
 8388 in haren handen houden ende also en ste-
 8389 ken si haer handen niet ter spisen | want si
 8390 duchten staken si die hant voert dat si daer

8391 een stuc af verliesen souden Ende sommige
 8392 wanen dat die engel die werelt hout ende
 8393 dat die engel om verdriets wil der werelt
 8394 wil laten vallen ende daer om rechten si haer
 8395 handen op ende haer scouderen ende willen
 8396 die werelt op houden ende si stalpen harde-
 8397 liken weder ende willen hem weren tegen die ge-
 8398 ne die hem die handen ende die armen weder
 8399 neder drucken Item sommighe dunct dat si
 8400 gheen hoefde en hebben of meynen zij
 8401 dat si hoefden hebben dat dunct hem lo-
 8402 de wesen of eens ezels hoeft of van won-
 8403 derliken maecsel Item sommige ander
 8404 die hanen horen crayen rechten haer ar-
 8405 men op ende slaen hem seluen ende al singen-
 8406 de wanen si datse hanen sijn ende ten lesten
 8407 als si alte vele gesongen hebben of ghe-
 8408 roepen werden si heesch of stom sommi-
 8409 ge vallen in alte quaden vermoeden daermen-
 8410 se niet weder af brengen en mach waer om
 8411 dat si haer vrienden haten lasteren ende con-
 8412 fonderen Ia ymmer si slaense ende doden-
 8413 se | dese passien ende pinen krijgen die melan-
 8414 colici Als galienus vertelt Item noch vele
 8415 auctores setten vele ander teykenen twelc
 8416 te lange te vertrecken waer die wi alle da-
 8417 ghe voer onsen oghen sien Ende nv der da-
 8418 ghe vielt enen edelen man dat hy dese
 8419 suucte creech ende ymmer docht hem dat hi
 8420 een kat was | want hi en mocht nerghent
 8421 anders rusten dan onder tbedde daer die cat-
 8422 ten naden musen plagen te lopen ende by a-
 8423 uenturen dat hi soe geslagen was om sijnre
 8424 sonden wil als nabugodonosor die welke
 8425 als men leest inden hystorien dat hem docht
 8426 vij. iaer dat hi was een leeuwe een aern
 8427 een osse Ende hier mede ist genoegh ghe-
 8428 seyt vander melancolien ende vanden anderen
 8429 materialiken humoren also vele als tot
 8430 desen wercksken behoef

Glosses

- 1 V Initiaal: lombarde, 6 regels hoog (04-09), met representant (05), met penwerk.
- 2 E Lombarde, 2 regels hoog (15-16), met representant.
- 3 wertkingen Lees: werckingen.
- 4 berorren Lees: beroeren.
- 5 morwende de Lees: morwende.
- 6 miueren Lees: mineren.
- 7 C Lombarde, 2 regels hoog (23-24), zonder representant.
- 8 die die Lees: die.
- 9 D Lombarde, 2 regels hoog (21-22), zonder representant.
- 10 oner Lees: ouer.
- 11 wannneer Lees: wanneer.
- 12 beroerliher Lees: beroerliker.
- 13 alsucke Lees: alsulcke.
- 14 quaet In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 15 qnade Lees: quade.
- 16 V Lombarde, 2 regels hoog (31-32), zonder representant.
- 17 accidentalic In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 18 wannneer Lees: wanneer.
- 19 vander In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 20 cout In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 21 geleden In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 22 dranc De n staat ondersteboven.
- 23 V Lombarde, 1 regel hoog (40), zonder representant.
- 24 outreckinge Lees: ontreckinge.
- 25 beueden Lees: beuenden.
- 26 geseyt Lees: geseynt.
- 27 afforismen Met een 'misplaatste' tilde boven de o, gevolgd door het rum-afkortingsteken (representeert in dit boek ook r met willekeurige uitgang) en een afkortingspunt, is dit een goed voorbeeld van een 'overkill' aan afkortingstekens.
- 28 S Lombarde, 2 regels hoog (16-17), met representant.
- 29 det Lees: dat.
- 30 ouemits Lees: ouermits.
- 31 D Lombarde, 2 regels hoog (06-07), zonder representant.
- 32 watm Lees: warm.
- 33 bloel Lees: bloet.
- 34 die In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 35 H Lombarde, 2 regels hoog (14-15), zonder representant.
- 36 noth Lees: noch.
- 37 F Lombarde, 2 regels hoog (07-08), zonder representant.
- 38 verneerret Lees: vermeerret?
- 39 C Lombarde, 2 regels hoog (36-37), zonder representant.
- 40 nitellina Lees: uitellina.
- 41 swaricheit Lees: swarticheit.
- 42 M Lombarde, 2 regels hoog (11-12), zonder representant.
- 43 dam Lees: damperheit.
- 44 mamaci Lees: maniaci.